

Cena 40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

100 let od vydání prvního knihovního zákona v Československu

11

2019

ročník 71

LISTOPAD 1989 V KNIHOVNICTVÍ

Co listopad 1989 českým knihovnám
dal a vzal

Rozpad československé soustavy VTEI
Nastartování NK ČR po její depolitizaci –
rozhovor s V. Balíkem

Čtenář dříve a nyní

PRVNÍ KNIHOVNÍ ZÁKON – 100 LET

Kraj Vysočina

- od městské veřejné knihovny
ke Krajské knihovně Vysočiny
- S. Rambousek – první jihlavský český knihovník
- Knihovnictví v Třebíči
- Městská knihovna Svatka

30. 9. 2019
Knihovnikem roku Ústeckého kraje se stala **Věra Jaborová** (Místní knihovna Hrobce, region Litoměřice); cenu jí předal Jaroslav Dubský, předseda výboru pro kulturu a památkovou péči Ústeckého kraje
Foto: archiv SVK v Ústí nad Labem / P. Kopáčová

2. 10. 2019
Cenu Středočeského Krameria 2019 byly letos oceněny (zleva): **Marie Šprunglová** (Školní knihovna pro děti, mládež i dospělé Chrašnice, region Příbram), **Martina Hrubešová** (OK v Úhořčích, region Kladno), **Ivana Šotkovská** a **Věra Pilná** (OK Tehov, region Benešov), **Eva Hašlarová** (MK Dalešice, region Mladá Boleslav) a **Iveta Zikmundová** (OK Pátek, region Kutná Hora) zde v přítomnosti Zdeňka Štefka, předsedy krajského výboru pro památkovou péči, kulturu a cestovní ruch
Foto: archiv SVK v Kladně

2. 10. 2019
Nejllepší knihovnou Moravskoslezského kraje se stala Městská knihovna Bílovec; pracovníci knihovny: **Tomáš Ocásek** (vedoucí), **Jana Lazarová**, **Petra Budzelová** a **Hana Gajdušková** ve společnosti Lukáše Curyla, náměstka hejtmána Moravskoslezského kraje (zcela vlevo)
Foto: archiv MSVK Ostrava

3. 10. 2019
V rámci udělování ceny Knihovna roku 2019 získala hlavní cenu v kategorii „informační počin“ SVK v Ústí nad Labem za projekt Poradenského a edukačního centra jako prvního metodického centra pro spolupráci škol a knihoven v rámci neformálního vzdělávání; cenu převzaly **Jana Linhartová**, ředitelka, a **Zdenka Andree**, náměstkyně pro knihovní služby a vzdělávání
Foto: archiv SVK v Ústí nad Labem / P. Kopáčová

Cenu SKIP MARK 2019 pro mladého knihovníka do 35 let získala **Hana Pietrová** z Knihovny Třinec. Cenu za ni přebíral kolega z knihovny Martin Čádra.

3. 10. 2019
Knihovnou roku 2019 v kategorii „základní knihovna“ se stala MK Větrný Jeníkov z Kraje Vysočina; ocenění z rukou ministra kultury Luboše Zaorálka převzala knihovnice **Eva Šimánková** a místostarostka **Darina Sochorová**
Foto: archiv SKIP ČR / P. Kličar

Pobaltí s. 401–403
Budovu Národní knihovny Lotyšska v Rize, která byla otevřena v roce 2014, často využívají jako kulisu pro své reportáže i naši televizní zpravodajové

Portréty litevských spisovatelů vytvořené z hřbetů knih v Litevské národní knihovně ve Vilniusu
Foto: Marek Bálský (vlevo), Tomáš Vejvoda (nahore)

- Téma – Listopad 1989 v knihovnictví**
- 383** Co listopad 1989 českým knihovnám dal a vzal (část 1: Vylétnutí z klece) | Bohdana Stoklasová
387 Československá soustava VTEI a listopad '89 | Rudolf Vlasák
391 Nastartování Národní knihovny ČR po její depolitizaci (rozhovor s V. Balíkem) | Jaroslav Císař
394 Čtenář dříve a nyní | Hana Jirkalová
- Využití nových technologií**
- 396** Projekt CENTRAL – katalogizace beletrie pro knihovny | Zuzana Kopencová, Ivana Ferdinandová
- Stáže v zahraničí**
- 398** Pobaltí | Jan Kamenický
- Události**
- 401** Noví nositelé Medaile Z. V. Tobolky v roce 2019 | Blanka Konvalinková
- První knihovní zákon – 100 let**
- 404** Od Městské veřejné knihovny Havlíčkovy ke Krajské knihovně Vysočiny | Jana Fialová, Ivana Štrossová
- 406** První jihlavský český knihovník | Jarmila Daňková
407 Městská knihovna Svatka | Marie Poláková
409 Knihovnictví v Třebíči od roku 1885 | Marie Dočkalová
- Knihovnický cestopis aneb Walkerovi na cestách po knihovnách (10. část)**
- 412** Když se střed vychýlí | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková
- Knihovníci a ex libris**
- 415** Knihovníci a ex libris (7. část) – Kraj Vysočina | Květa Cempírková
416 Názor Ztraceni v překladu? Viditelnost překladatelů v českých veřejných knihovnách | Melvyn Clarke
417 Psalo se jinde | Renáta Salátová
418 Výběrové dotační řízení Ministerstva kultury pro rok 2020
419 Ze světa | Roman Giebisch
420 Literární výročí Prosinec | Milan Valden

1
2

Popisky k titulní straně obálky:

1 Sídlo Městské veřejné knihovny Havlíčkovy v roce 1921 (budova s věžičkou), předchůdkyně dnešní Krajské knihovny Vysočiny v Havlíčkově Brodě; dnes zde sídlí Muzeum Vysočiny
Foto: archiv KK Vysočiny

2 Čítárna české veřejné knihovny v Jihlavě v roce 1924
Foto: archiv MK Jihlava

CONTENTS

- Topic – November 1989 in the world of libraries**
- 383** What November 1989 meant for libraries (Part 1: Fleeing the cage) | Bohdana Stoklasová
387 The Czechoslovak scientific, technical and economic information system and November '89 | Rudolf Vlasák
391 Relaunching the Czech National Library after its depolitization (interview with V. Balík) | Jaroslav Císař
394 Čtenář then and now | Hana Jirkalová
- Using new technologies**
- 396** Project CENTRAL – cataloguing fiction for libraries | Zuzana Kopencová, Ivana Ferdinandová
- Educational trips abroad**
- 398** The Baltic states | Jan Kamenický
- Events**
- 401** Latest Tobolka Medal winners in 2019 | Blanka Konvalinková
- First Libraries Act – Centenary**
- 404** From the Havlíček-Borovský Municipal Public Library to the Vysočina Regional Library | Jana Fialová, Ivana Štrossová
- 406** The first Czech librarian in Jihlava | Jarmila Daňková
407 Svatka Municipal Library | Marie Poláková
409 Librarianship in Třebíč since 1885 | Marie Dočkalová
- Libraries travelogue: Walkers' travels around libraries (Part 10)**
- 412** When the centre tilts | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
- Librarians and ex libris**
- 415** Librarians and ex libris (Part 7) – Vysočina Region | Květa Cempírková
- Opinion**
- 416** Lost in translation? The visibility of translators at Czech public libraries | Melvyn Clarke
417 Written elsewhere | Renáta Salátová
418 Ministry of Culture selective grant procedures for 2020
419 From the World | Roman Giebisch
420 Literary anniversaries December | Milan Valden

INHALT

- Thema – November 1989 in der Bibliothekslehre**
- 383** Was hat der November 1989 den tschechischen Bibliotheken gegeben und was hat er abgenommen (1.Teil: Der Ausflug aus dem Nest) | Bohdana Stoklasová
387 Das tschechische System VTEI und November '89 | Rudolf Vlasák
391 Der Start der Nationalen Bibliothek ČR nach der Entpolitisierung (ein Gespräch mit V. Balík) | Jaroslav Císař
394 Der Leser jetzt und damals | Hana Jirkalová
- Benutzung der neuen Technologien**
- 396** Das Projekt CENTRAL – die Katalogisierung der Belletristik für Bibliotheken | Zuzana Kopencová, Ivana Ferdinandová
- Studienaufenthalt im Ausland**
- 398** Die baltischen Staaten | Jan Kamenický
- Ereignisse**
- 401** Neue Z. V. Tobolka Medaillenträger im Jahr 2019 | Blanka Konvalinková
- Das erste Buchgesetz – 100 Jahre**
- 404** Von der Havlíček öffentlichen Stadtbibliothek zu der Regionalbibliothek in der Region Hochland | Jana Fialová, Ivana Štrossová
- 406** Der erste tschechische Bibliothekar in Jihlava | Jarmila Daňková
407 Die Stadtbibliothek in Svatka | Marie Poláková
409 Die Bibliothekslehre in Třebíč seit dem Jahr 1885 | Marie Dočkalová
- Ein bibliothekarischer Reisebericht oder Walkers auf Reisen um Bibliotheken (10. Teil)**
- 412** Wenn der Mittelpunkt eingeschwenkt ist | Jiří W. Procházka und Klára Smolíková
- Bibliothekare und Exlibris**
- 415** Bibliothekare und Exlibris (7. Teil) – Die Region Hochland | Květa Cempírková
- Ansicht**
- 416** In der Übersetzung verloren? Die Sicht der Übersetzer in tschechischen öffentlichen Bibliotheken | Melvyn Clarke
417 Es wurde woanders geschrieben | Renáta Salátová
418 Dotationsausschreibung des Kulturministeriums für Jahr 2020
419 Aus der Welt | Roman Giebisch
420 Literarische Jahrestage Dezember | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Listopadové rozjímání

Podzim zpravidla vydává plody celoroční práce. Nejedna profesní oblast oceňuje své nejlepší představitele a výkony. Knihovnická sféra není v tomto směru výjimkou, i když kritériem hodnocení většinou není pouze posledních dvanáct měsíců, ale spíše dlouhodobé působení a přínos. Dnešní druhou stranu obálky a také strany 401–403 jsme tedy věnovali jakési tabuli cti, i když jsme si vědomi, že omezeného rozsahu. Jak jsme postupně dostávali centrálně i z jednotlivých krajů zprávy o oceněných, považovali jsme si za čest ty nejlépe ohodnocené do termínu uzávěrky čísla neopominout a dát jim prostor. Myslím si, že na připomenutí dobré práce, zásluh a jejich ocenění není nikdy pozdě.

Shodou okolností mám štěstí, že mohu být i u příležitosti dalšího významného výročí naší země, a to třiceti let od událostí sedmnáctého listopadu, jejichž odkazu je věnováno úvodní téma. Redakce se snažila za přispění redakční rady představit to, co mnozí ještě pamatují, ale narůstající počet mladých pracovníků knihoven našťastí již zažít nemusel, a tedy pamatovat nemůže. Všichni oslovení autoři pohlížejí na tu dobu ze svého úhlu pohledu a s potěšením konstatují – suverénně angažovaně. Jsem šťastný, že dnes mohu použít odpovídající výraz bez jeho vedlejšího vyprázdňeného smyslu. Vzpomínají, co pád vlády jedné strany a nuceného směřování přinesl za možnosti, ale i závazky nové generaci pracovníků knihoven, jak někdejší vytvořená soustava vědeckých, technických a ekonomických informací vedla i k terminologickému potlačování termínu knihovna, aby se ve změněných ekonomických podmínkách rozpadla jako domeček z karet, protože se otevřely přirozené toky informací. Analytický pohled do zákulisí naší největší knihovní instituce po listopadu 1989 popisuje nejen změnu jejího názvu, ale také nemilosrdné nastavení nových podmínek a možností, rizik, dohánění zpoždění a potřebu nového stylu práce. Nakonec podmínky a cíle dnešní přípravy časopisu, který držíte v rukou, jsou nesrovnatelné. Chvályhodně vítězí objektivní potřeba výměny informací nad ideologií a prázdnotou politizací.

Autoři se do těchto témat pustili dokonce s takovým zaujetím, že stanovený rozsah rubriky jednoho čísla zdaleka nestačil a některé příspěvky budou mít pokračování. Věřím však, že se stanou cenným svědectvím, poučením a vhodnou připomínkou pro pamětníky i nepamětníky. Nastavují sice nekompromisní zrcadlo minulosti, ale rovněž současnosti s jasným apelem, že nic není samozřejmé a že je o vše nutné stále zodpovědně usilovat a ještě lépe nastavenou laťku překonávat.

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Veronika Hyblerová Trachtová, Mgr. Martina Košanová, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbkou 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 11. 11. 2019.

Číslo vyšlo 18. 11. 2019.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Co listopad 1989 českým knihovnám dal a vzal

část 1: Vylétnutí z klece

Článek bude mít několik částí. Tato úvodní je zaměřena na získávání zkušeností v zahraničí na počátku devadesátých let minulého století. V těch následujících se pokusím přiblížit využití zahraničních zkušeností doma i v zahraničí a zároveň budou zamyšlením nad vývojem českých knihoven v porovnání s knihovnami v zahraničí v uplynulých třiceti letech.

ÚVOD

Listopad 1989 otevřel hranice, přinesl možnost cestovat a poznávat do té doby nedostupné země a zahraniční knihovny. Hranice se sice otevřely, ale naše možnosti byly z ekonomických důvodů stále velmi omezené. Postupně se objevila řada konkurzů na zahraniční stáže financované různými nadacemi, zahraničními univerzitami a knihovnami. Jejich cílem bylo umožnit účastníkům získat odborné znalosti a kontakty, zkušenosti s různými odbornými i společenskými akcemi a zlepšit angličtinu. Uchazečů bylo hodně a míst málo. Patřila jsem k těm šťastným, kterým se podařilo uspět. V roce 1991 jsem strávila měsíc v Oxfordu a v roce 1992 tři měsíce ve Washingtonu, D.C.

Ve svém motivačním dopise nazvaném „Klec“ jsem psala o kleci, ve které jsme strávili desítky let, takže nám zakrněla křídla. Sice poskytovala omezený prostor, ale zároveň byla pohodlná, takže její opuštění nebude zpočátku určitě jednoduché. Když jsem motivační dopis psala, netušila jsem, jak moc je pravdivý.

OXFORD

Od konkurzu uplynula poměrně dlouhá doba, a tak jsem si myslela, že jsem jím neprošla. Zhruba měsíc před odjezdem ale přišel zvácí dopis od prezidenta St. John's College.

Získala jsem měsíční stipendium v rámci the Oxford Colleges Hospitality Scheme for East European Scholars. St. John's College poskytla ubytování a jídlo, Sorosova nadace Stefan Batory Foundation přispěla na kapesné a cestu hradila Národní knihovna ČR. Letenka byla tehdy příliš nákladná, tak jsem jela do Londýna autobusem s využitím trajektu Calais-Dover.

Od událostí, které zde budu popisovat, uplynulo téměř třicet let. Pro přiblížení tehdejší situace a našich startovních podmínek popíši začátek svého pobytu v Oxfordu. V řadě jazykových učebnic je uvedena konverzace, kde si cestující kupuje na nádraží Paddington v Londýně jízdenku s místenkou do Oxfordu, takže jsem měla vše pečlivě nastudované. Na Paddingtonu jsem ovšem zjistila, že ani státní zkouška z angličtiny mi nestačí na to, abych si zde jízdenku bez problémů koupila. Úředníkovi tmavé pleti u přepážky jsem nerozuměla ani slovo a on evidentně nerozuměl mně. V následujících letech jsem na svých cestách potkala podobných úředníků spoustu a už mne to neznepokojovalo, ale tehdy jsem se velmi vyděsila při představě, že se anglicky

St. John's College v Oxfordu

nedomluví. Nakonec jsem jízdenku přece jen získala a nastoupila do vlaku do Oxfordu. Vagón mi připadal v porovnání s vagóny v našich vlacích příliš přepychový a myslela jsem si, že jsem v první třídě. Tak jsem vláčela svůj velký kufr přes několik vagónů, než jsem pochopila, že zde vypadají všechny stejně. První pohled na Oxford z vlaku byl splněný sen, kdy skutečnost sen zcela překonala. Do St. John's College jsem došla z nádraží pěšky, a když jsem vstoupila, měla jsem stejný pocit jako při pohledu na Oxford z nádraží.

S vrátným jsem se domluvila snadno, což mne potěšilo, dal mi klíče, instrukce a balíček k večeři. Očekávala jsem malý tmavý pokojík, který budu s někým sdílet. Čekal mne ale přepychový apartmán v moderním vestavěném bloku pro profesory, sestávající se z obývacího pokoje, pracovny, ložnice, kuchyně, šatny a příslušenství, s výhledem do pěstěných zahrad a na historické budovy koleje. Bylo to příjemné překvapení, ale hned mi bylo jasné, že když s profesory bydlím, zřejmě s nimi budu muset i jíst a absolvovat různé společenské akce podle zdejších specifických zvyklostí. Rázem se mi vybavily scény z různých filmů z tohoto prostředí.

Po předcházející probdělé noci strávené na cestě jsem se probudila příliš pozdě na to, abych stihla snídani, takže mým prvním „prubířským kamenem“ byl oběd. Ve velké hale s dlouhými stoly plnými různého jídla mne nasměrovali mezi profesory, kteří se už na mne evidentně těšili. Sotva jsem usedla, zajímali se o to, jaký byl let. Když jsem řekla, že jsem přijela autobusem, jeden z nich se zeptal, zda se bojím létat, a druhý, zda jsem chtěla vidět bílé útesy doverské. Protože jiný důvod pro cestu autobusem nikoho nenapadl, zvolila jsem druhou variantu. Následoval dotaz, jaká je moje odborná specializace – to je zde námět k rozproudění odborné konverzace. Odpověděla jsem, že automatizace knihoven. A protože jeden z nejbližších sousedů se specializoval na Tristana a Isoldu a druhý na středověké rytíře, odborná konverzace se příliš nerozproudila. Oběd pokračoval v podobném duchu, a tak jsem vymyslela plán, jak se večer v klidu najím. Sednu si na roh stolu a budu tak mít méně sousedů a pánové si budou moci v klidu povídat o svých Tristanech a rytířích.

Na večeři jsem vyrazila brzy. Butler se mne u vchodu zdvořile zeptal, zda jsem byla na výletě, z čehož jsem pochopila, že jsem na večeři nevhodně oblečena a šla jsem se převléci s obavou, že můj strategicky výhodný roh u stolu někdo obsadí. Večeře se ale servírovala jinde – v historickém salonku u přepychově prostřeného kulatého stolu. Žádné rohy, žádná šance na únik. Na stole bylo vytištěné menu o několika chodech, ke každému se rozlévalo jiné vybrané víno, takže bylo jasné, že tato večeře bude na dlouho a že během ní budu mít příležitost udělat všechny v Oxfordu nepřípustné společenské chyby, o nichž jsem četla.

Věděla jsem, že je neslušné jíst rychleji nebo pomaleji než ostatní a mluvit více nebo méně než ostatní. Dodržet tato zdánlivě jednoduchá pravidla nebylo vůbec snadné. Butler mi ve snaze usnadnit novou situaci při servírování napovídal. Jako jedinou ženu mne obsluhoval jako první, takže jsem neměla možnost kopírovat chování ostatních. Když nesl steaky a pošeptal mi: *Dva steaky na porci*, vzala jsem si dva, protože jsem nepochopila, že to znamená maximálně dva na osobu. Všichni ostatní si vzali jeden. Věděla jsem, že musím skončit stejně jako oni, a přitom jsem musela stále mluvit, protože jsem jako nový host byla středem zájmu a dotazů všech ostatních. Po vysilující dlouhé večeři následovala ještě káva. Bylo velmi moudré, že jsem nedostala kapesné hned první den a najednou, ale až po několika dnech. Ten první den bych ho nejspíš investovala do jízdenky zpět.

Postupně jsem si zvykla a večeře jsem si oblíbila. Zjistila jsem, že zdejší zvyklosti jsou náročné i pro hostující profesory z jiných britských nebo amerických univerzit, kteří neměli jazykové problémy. Byla jsem připravena zvládnout jakoukoli společenskou situaci, což se mi v budoucnu velmi hodilo. Při dlouhých večerních konverzacích o nejrůznějších tématech jsem se dozvěděla hodně zajímavých věcí a má angličtina se zlepšila.

Mé odborné začátky v Oxfordu nebyly o moc lepší než ty společenské. Přijela jsem do Oxfordu studovat automatizaci do Bodleian Library. První setkání se systémem DOBIS/LIBIS bylo velmi náročné. Náš tehdejší systém CDS/ISIS měl jen katalogizační modul, takže pochopit vzájemně

vazby mezi akvizicí, katalogizací (navázanou na soubory autorit a stahování záznamů z OCLC, tj. Online Computer Library Center) a výpůjčním systémem s výkladem v angličtině a o hardwarovém i softwarovém zázemí pro mne nebylo zpočátku snadné. Vedoucí katalogizace a vedoucí automatizace si po první schůzce asi mysleli o mé chápavosti své. Naštěstí následovala řada dalších schůzek, kdy jsem snad dojem vylepšila.

V mezičase jsem pilně studovala materiály o zdejší automatizaci a katalogizaci i o OCLC. Uvítala jsem možnost si katalogizaci i stahování záznamů vyzkoušet. Stahování záznamů se mi s ohledem na úsporu práce katalogizátorů líbilo, ale katalogizační systém byl velmi složitý a uživatelsky nevlídný. DOBIS/LIBIS už ale v té době nepatřil k nejmodernějším systémům. Měla jsem možnost v Londýně vidět i podstatně modernější a přívětivější systém TINLIB, který se později uplatnil i u nás. Hodně času jsem věnovala hledání v systémech OLIS (část určená pro uživatele) a BIDS (články).

V Bodleian Library i v knihovně St. John's College mne všude zaujaly krásné prostory pro uživatele, a to nejen pro studium, ale i pro příjemné posezení nebo popovídání. Všude hovořili o nutnosti rozšíření těchto prostor. Během svého pobytu jsem absolvovala i prohlídku staveniště impozantní nové budovy British Library. Již tehdy se zde zdůrazňoval koncept knihovny jako prostoru nejen pro studium, ale i pro příjemné trávení času.

WASHINGTON, D.C.

V roce 1992 jsem absolvovala tříměsíční stáž v Knihovně Kongresu. Jednalo se o Soros Foundation Visiting Fellows Program pro knihovníky z různých posttotalitních zemí, který odborně zajišťovala Knihovna Kongresu USA ve spolupráci s University of Illinois a financoval George Soros prostřednictvím Open Society Fund.

Skoro ve svých čtyřiceti letech jsem se stále ještě chatrnou angličtinou (povinnou jazykovou zkoušku TOEFL jsem sice složila, ale příležitostí jazyk aktivně používat bylo po návratu z Oxfordu velmi málo) vyrazila se dvěma velkými kufrů prvně za oceán. Bylo nutné mít oblečení na všechny příležitosti a roční období, protože jsme začínali na začátku září ve Washingtonu, kde je v tu dobu ještě teplo, a končili v prosinci v Chicagu, kde byla naopak velká zima. Doba, kdy si můžeme v zahraničí věci chybějící v šatníku snadno doplnit, byla ještě daleko před námi. Doma jsem nechávala dvě dcery ve věku devět a třináct let. Rodina usoudila, že jde o příležitost, která se nebude opakovat, a že vše beze mne zvládnou.

V porovnání s pobytem v Oxfordu již pro mne byl pobyt v USA mnohem snazší. Zatímco v Oxfordu jsem byla sama, v Knihovně Kongresu se nás sešlo celkem čtrnáct (podle komisí v jednotlivých zemích i podle komise v Knihovně Kongresu zřejmě perspektivních) knihovnic z těchto zemí: Albánie, Bulharsko, Česko, Chorvatsko, Estonsko, Lotyšsko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Ukrajina.

Odborný program začal přednáškami o poslání a organizaci Knihovny Kongresu, společně jsme absolvovaly „kolečko“ po vybraných útvarech a několik školení pro manažery. Pak následovala stáž v útvarech blízkých profesnímu zaměření jednotlivých účastnic a na závěr krátký pobyt na University of Illinois. Do předem připraveného programu byla zahrnuta návštěva New Yorku a Chicaga a řady zajímavých míst v okolí Washingtonu. Dodatečně se mi podařilo dostat i do OCLC.

Velmi bohatý a pro většinu účastnic až příliš náročný byl společenský program. Zde se mi velmi hodila zkušenost z Oxfordu a společenské akce jsem si v USA užívala. Program se měl

Absolventky stáže v Knihovně Kongresu z celkem čtrnácti zemí

Setkání B. Stoklasové
s ředitelem Knihovny Kongresu
J. H. Billingtonem

každoročně opakovat v průběhu několika let. My jsme byly první skupinou, která program zahajovala, takže průběh celé akce sledovali osobně jak James H. Billington, ředitel Knihovny Kongresu, tak George Soros. S oběma jsme měly možnost se setkávat při besedách, obědech, večerech i závěrečném hodnocení. Byly jsme zvány na různé oficiální společenské akce a pracovníci Knihovny Kongresu nás zvali na soukromé společenské akce do rodin, abychom poznaly, co rodiny v USA dělají v době pro nás tehdy neznámých svátků jako Halloween nebo Den děkuvzdání.

Po společném „kolečku“ nás rozdělili podle požadované specializace. Mne zajímala hlavně katalogizace a standardy s ní spojené. Samozřejmě jsem toužila strávit nějaký čas v MARC Standards Office, ale tento útvar nebyl zahrnut mezi pracoviště pro naši možnou stáž, což mne velmi mrzelo. Postupně jsem procházela katalogizační útvary zaměřené na katalogizaci různých druhů dokumentů: knihy, periodika, mapy, hudební dokumenty. Všude mi vedoucí přiblížili práci v útvaru, měla jsem možnost účastnit se porad oddělení i koordinačních porad vedoucích různých útvarů, což bylo velmi poučné. Všude jsem měla po dobu svého pobytu svůj stůl i počítač a ve většině útvarů mne nechali katalogizovat. Někde mi vybrali jednoduché dokumenty, jinde na mne čekaly české dokumenty včetně obtížných.

Na jedné ze společných recepcí s vedoucími útvarů Knihovny Kongresu jsem se setkala se Sally McCallumovou, vedoucí MARC Standards Office. Hovořily jsme o standardech a automatizaci, zajímala se o situaci u nás. Další den za mnou přišla, zda bych u nich nechtěla po dobu svého pobytu pracovat na konverzních tabulkách USMARC-UNIMARC. Samozřejmě jsem radostně souhlasila, urychlila plánovanou stáž na různých katalogizačních pracovištích a pustila jsem se do práce. Nebylo to vůbec jednoduché, musela jsem se hodně a rychle učit nejen detaily obou formátů, ale i práci se systémy, na které byli ostatní zvyklí. Pracovní nasazení a tempo v tomto útvaru bylo hodně vysoké, a protože jsem tu byla sama, jazykově mne nikdo nešetřil. Strávila jsem zde několik velmi náročných týdnů, ale byla to výborná škola. Konverzní tabulky, které byly interním materiálem Knihovny Kongresu, jsem dostala k dispozici a po čase se nám velmi hodily při přechodu z UNIMARC na MARC 21. V MARC Standards Office jsem se setkala i s Henriette Avramovou.

ZÁVĚR

Oba zahraniční pobyty splnily beze zbytku svůj cíl: poznala jsem práci na špičkových zahraničních pracovištích, pochopila jsem principy fungování integrovaných knihovnických systémů i mezinárodní spolupráce, přesvědčila jsem se o nutnosti důsledné aplikace mezinárodních standardů, kromě teoretických manažerských školení jsem mohla sledovat práci vedoucích na nejrůznějších úrovních včetně těch nejvyšších v praxi. Získala jsem cenné odborné kontakty a koupila jsem si další dva velké kufrů, které jsem naplnila dokumenty, které byly u nás stále ještě nedostupné. Domů jsem se vrátila před Vánoci, a tak děti s velkou nadějí hleděly na obsah dvou nových velkých kufrů. Když jsem je otevřela a zjistily, že jsou plné knih a papírů, rozplakaly se...

Má angličtina se výrazně zlepšila – přesněji řečeno: přestala jsem se ostýchat používat svoji nedokonalou angličtinu. Naučila jsem se pohybovat a chovat na společenských akcích včetně těch nejnáročnějších.

Podlé plánu těch, kdo navrhovali oba programy, jsem byla opravdu dobře vybavena pro řízení velkých knihovnických útvarů, aktivní zapojení do práce mezinárodních knihovnických organizací a řízení velkých národních i mezinárodních projektů.

BOHDANA STOKLASOVÁ | stoklasovabohdana@gmail.com

Foto: archiv autorů

Československá soustava VTEI a listopad '89

Československá soustava vědeckých, technických a ekonomických informací (zkráceně VTEI) – to bylo v dobách lehkého zmírnění tvrdého poválečného komunistického režimu v 60. letech, ale zejména pak během Husákovy „normalizace“ cosi ne zcela patřícího do politického i hospodářského systému zemí ovládaných Sovětským svazem. Ve svém vrcholném vývojovém stadiu na konci 80. let tvořila systém celostátně poskytovaných, relativně komplexních automatizovaných informačních služeb. Devadesátá léta ale nepřežila...

- Před listopadem 1989 se u nás ve srovnání s hospodářsky vyspělými demokratickými zeměmi nebývale zdůrazňovala institucionální základna vědeckotechnických informací oproti knihovnictví. V průběhu 70. let se dokonce z knihoven utvářela informační střediska, někdy jen přejmenováním.
- Hned v první fázi našeho polistopadového údobí se část reformních proudů soustředila právě na renesanci našeho knihovnictví, tolik zaneseného ideologickým balastem a zanedbaného co do moderního technického vybavení. Jak už je však u nás zvykem, našel se hned také nepřítel. Paradoxně v tom, co představovala sféra VTEI.

Zasloužili se o ni především její zakladatelé, západně orientovaní, vesměs inženýrsky vzdělaní a hlavně odvážní muži, z nichž se sluší jmenovat (s omluvou všem ostatním) alespoň Augustina Mertu, hlavního konceptora a také organizátora, Karla Havlíčka jako tvůrce studijně rozborových a expertních informačních služeb a Josefa Konička, budovatele odvětvového informačního systému v chemii jako modelového příkladu pro ostatní naše odvětvové soustavy. Systém pracoval na základě převážně ze Západu dovážených a částečně i u nás vytvářených informačních databází a také databází vystavovaných online v nejvýznamnějších světových databázových centrech (na tu dobu obrovských online dostupných serverech), a to prakticky ve všech vědecky a národohospodářsky významných oborech.

Výjimku tvořily jen humanitní a částečně i sociální vědy, jednak z důvodů komunisty pilně udržované ochrany před pro ně nepřátelskými západními myšlenkovými proudy, jednak také vlivem zde tradičně slabého zájmu o počítačovou techniku. V řadě případů se do VTEI po roce 1968 uchylovali provinilci, kteří v resortu kultury vzhledem ke svému poměru k srpnové okupaci nadále pracovat nemohli. Zpravidla se jednalo o schopnější a zejména na západní kulturu i techniku orientované odborníky, kteří v technokratickém prostředí VTEI realizovali alespoň to, co bylo v u nás v té době reálně dosažitelné.

PŘED SAMETOVOU REVOLUCÍ

Především zde byl – pro tehdejší dobu nedostatku snad všeho zboží – až paradoxní přebytek nabídky informačních služeb nad jejich poptávkou. Vzhledem k různým zábránám, které režim stavěl do přímých kontaktů mezi našeho uživatele a informační zdroje a služby poskytované

západními systémy, prosazovaly se zde spíše tendence je importovat (samozřejmě pod jistým dozorem) a pracovat s nimi ve vnitrostátních institucích. Online přístup do západních databázových center byl soustředěn pouze na dvě dobře organizovaná a tím i strážena terminálová pracoviště a jen jeden telekomunikační kanál, dokonce sdílený s obdobným a v daném případě jen jediným pracovištěm pro celý tehdejší Sovětský svaz: VNIIPAS v Moskvě. Na druhé straně se k nám dováželo skutečně relativně velké množství různých informačních databází pro celou řadu odvětví a oborů. Řada z nich pocházela dokonce i ze Sovětského svazu, resp. jeho obrovského ústředního informačního centra VINITI, publikujícího svůj referátový časopis, který pokrýval většinu technických a přírodovědných oborů a vydával se (zhruba od poloviny 80. let pravidelně) i na magnetických páskách.

Organizační páteř systému tvořila hierarchicky strukturovaná soustava odvětvových, oborových a základních středisek VTEI a nad nimi ještě několika mezioborově působících „specializovaných informačních institucí“ (například Úřad pro patenty a vynálezy, Úřad pro normalizaci a měření nebo tehdy Základní knihovna – Ústředí vědeckých informací Československé akademie věd).

ÚVTEI A ÚTZ

Výjimečné postavení mezi nimi mělo Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací (známé pod zkratkou ÚVTEI). Toto federální centrum s téměř šesti sty pracovníky působilo v celé státní soustavě v oblasti metodologické a výzkumné a knihovnickými službami pro technicky orientované vysoké školy i výzkumná pracoviště v českých zemích. Během 70. a 80. let zde byla vybudována Ústřední technická základna (ÚTZ), vybavená na tehdejší dobu u nás nejvyspělejší výpočetní a telekomunikační technikou. Ta se stala servisním centrem, zajišťujícím prostřednictvím odvětvových středisek a specializovaných informačních institucí v celém státě počítačové zpracování a šíření informací pro výzkum a vývoj zejména v průmyslu a technických vědách, medicíně, chemii, zemědělství a dalších oborech, kde nešlo o sociální, politické či humanitní směry. Právě tento počítačově orientovaný způsob práce tehdy vyžadoval nejen z důvodů čistě systémových, ale současně i politických silnou centralizaci akvizice informačních databází ze Západu a jejich zpracování velkými sálovými počítači. Na základě tisíců individuálních, průběžně zadaných rešeršních dotazů, které se soustřeďovaly v odvětvích, kde je pro příslušné databáze formulovali specializovaní rešeršéři, se v ÚTZ ve dvousměnném počítačovém provozu prohledávaly databáze, jejichž nové soubory přicházely s týdenní či měsíční periodicitou.

Celkový roční přírůstek záznamů v databázích, z nichž se tehdy v ÚTZ pořizovaly stroje rešerše SDI (Selective Dissemination of Information), přesahoval dva miliony. Navíc se i často za osobní účasti koncového uživatele realizovalo ročně přes 500 rešerší v tehdy světově nejvýznamnějších online dostupných centrech se sídly v USA, Švýcarsku a NSR.

Pro náš relativně malý uživatelský prostor to byl na tehdejší dobu téměř zázrak. Například počty profilů u jednotlivých databází čítaly stovky a u některých významných databází pro informačně zdatná odvětví, jako byly zdravotnictví a chemie, šly tyto počty do tisíců. Tento dávkově organizovaný provoz tak velkého rozsahu vytížil dva velké „střediskové“ počítače v ÚTZ (EC 1055 a Siemens 7750) na dvě pracovní směny denně. To ovšem nebylo všechno. Po využití databází v agendách SDI se ty uživatelsky nejspěšnější konvertovaly do nesequenčních souborů online systému (GOLEM na počítači Siemens) a vystavovaly se pro terminálová pracoviště v celé republice. Jenomže právě v technicky a technologicky tehdy pro nás až příliš náročném a tudíž nedostatečně zvládnutém systému online (především nedostatečná kapacita vnějších pamětí počítače – šest disků po 100 megabytech!) pro uložení současně více databází, které byly tehdy v dovozech ze Západu embargovány, a na druhé straně téměř zcela chybějící technika pro datový přenos na straně uživatelů byla Achillovou patou ekonomiky celého tehdejšího systému. Naše „databázové centrum“ v ÚTZ vykazalo v nejlepších letech své existence (1986–89) pouze 340 přihlášených uživatelů.

Vše se hradilo ze státního rozpočtu, do něhož se pak vracela jen nepatrná část financí, získaná ze služeb pro hospodářské organizace, které jako jediné musely za tyto služby platit. Těch ovšem už tehdy mezi uživateli vědecko-informačních služeb nebylo mnoho. Převažovaly pochopitelně výzkumné ústavy (a těmi tehdy naopak náš stát přímo hýřil), zdravotnické instituce a částečně také státní správa, tedy vesměs „rozpočtová sféra“, která za státem hrazené informační služby neplatila.

TOTÁLNÍ ZMĚNA PODMÍNEK V 90. LETECH

Je zřejmé, že socialistická „ekonomika“ soustavy VTEI nemohla přežít. Nepřežily především ty státní orgány, které to všechno financovaly. Po Státní plánovací komisi, odkud se státním plánem řídilo celé národní hospodářství, byla hned v počáteční fázi naší hospodářské reformy zcela logicky zrušena i Státní komise pro vědecko-technický a investiční rozvoj, která výzkumné činnosti ve státě financovala. Byly tak ukončeny státní a ve velké většině případů i resortní výzkumné a vývojové úkoly. Značná část uživatelské obce VTEI se transformovala do podnikatelské sféry a její zbytek, i když co do objemu nikoli zanedbatelný, zchudl vlivem úspor státních dotací hned v počátečních letech reformy natolik, že starost o informace byla zcela potlačena starostí o holé přežití těchto organizací. Celá soustava VTEI se tak stala jakýmsi nikým nechtěným dědicem minulosti, relikvií, i když o její podstatě – vědeckotechnických informačních službách – jako o velmi perspektivní oblasti potřebných a také hospodářsky zdůvodnitelných společenských aktivit nikdo nahlas nepochyboval.

ÚVTEI jako federální institut muselo být po rozdělení republiky nejprve transformováno na Národní informační středisko ČR, aby i to bylo nakonec jako rozpočtová organizace k roku 1997 zrušeno. Předtím bylo v souladu s tehdejší politikou Klausovy vlády zrušeno mnoho výzkumných a vývojových ústavů, neboť „kdo si na sebe nevydělá, nemůže se v době svobodného působení neviditelné ruky trhu stále spoléhat na stát“, takže studijní analytické a rešeršní informační služby ztratily podstatnou část dřívější klientely. Zbylým uživatelským komunitám začaly sloužit v tomto směru rychle vzniklé komerční informační firmy, jako byly například pražský Medistyl nebo Albertina icome. Vysoké školství, které bylo dříve z ideologických důvodů od zahraničních vědeckoinformačních služeb izolováno ještě více než resortní výzkum, naopak časem získalo novou, moderně působící Národní technickou knihovnu a individuálně také svobodný přístup i k těm nejvýznamnějším západním informačním zdrojům. Prostě ti, kteří potřebovali informace ze zahraničí, mohli je náhle získávat přímo: ať už rešerší prostřednictvím náhle svobodného (ovšem placeného) přístupu do světových servisních center, nebo – pokud šlo o primární dokumenty – prostřednictvím rychle se tehdy rozvíjejících dokumentových dodavatelských služeb (DDS či EDS).

Po listopadu 1989 se u nás začalo velmi přihlížet k novým vzorům, tentokrát naštěstí už skutečně představujícím vyspělejší politický a ekonomický systém i všechno ostatní, co s tím souvisí. Padlo také embargo na získávání vyspělé techniky ze Západu. Nutno například přiznat, že se u nás před listopadem 1989 ve srovnání s hospodářsky vyspělými demokratickými zeměmi nebývala zdůrazňovala institucionální základna vědeckotechnických informací oproti knihovnictví. V průběhu 70. let se dokonce z knihoven utvářela informační střediska, někdy jen přejmenováním. Často však docházelo ke slučování klasických technických či odborných knihoven s inženýrskými rešeršními útvary podniků a ústavů a na tomto základě se konstituovala střediska VTEI, jejichž samozřejmě součástí pak zůstaly i příslušné knihovny. I v tak tradicionalistické oblasti, jakou je u nás akademická půda univerzit a technik. Také v samotné tehdejší Československé akademii věd (ČSAV) se fakultní a ústavní knihovny měnily na střediska vědeckých informací (Základní knihovna ČSAV se přejmenovala na ZK-ÚVI, tedy kromě knihovny i Ústředí vědeckých informací).

RENEŠANCE KNIHOVNICTVÍ

V tehdejších knihovnictví, představovaném ministerstvem kultury, státními vědeckými a pak zejména tzv. lidovými knihovnami, šlo především o ideologické působení na čtenáře, nikoli už

tak o vědu a technický rozvoj. Tomu pak také odpovídala úroveň jejich technického vybavení a technologie, na jejichž základě pracovaly. Zejména v personálním obsazování vedoucích postí, na které – na rozdíl od sféry VTEI – byla výrazně zvýšena laťka „kádrového profilu“, se podporovaly jen politicky spolehlivé kádry.

Není proto divu, že hned v první fázi našeho polistopadového údobí se část reformních proudů soustředila právě na renesanci našeho knihovnictví, tolik zaneseného ideologickým balastem a zanedbaného co do moderního technického vybavení. Jak už je však u nás zvykem, našel se hned také nepřítel. Paradoxně v tom, co představovala sféra VTEI. Nechyběla osočení z konjunkturalismu a v některých případech se dokonce zdálo, jako by byla nejen čs. soustava VTEI jako celek, ale i jednotlivá informační střediska jakýmsi výplodem totality, směřujícím proti dosud zubožovanému a diskriminovanému knihovnictví. A podle nového, tentokrát anglo-amerického vzoru nastalo také přejmenování některých našich informačních středisek a ústavů na knihovny. Příkladem toho je dnešní pražská Národní lékařská knihovna, dříve Ústav vědeckých lékařských informací, nebo návrat k prostému názvu Knihovna Akademie věd ČR pro dřívější ZK-ÚVI. Často to ovšem ve svých důsledcích znamenalo přechod z výzkumné do administrativní sféry a v souvislosti s tím i snížení mzdových tabulek z vědecko-výzkumných na administrativně-hospodářské.

Nejvýznamnějším přínosem polistopadového otevření hranic na Západ, který zaznamenalo celé české knihovnictví, byla komercializace akvizičních servisních služeb s využitím převoditelnosti naší se západními měnami a zejména přísun a dosažitelnost techniky stolních počítačů s výkonem srovnatelným s dřívějšími sálovými stroji. Zvláště veřejné knihovny prošly už v 90. letech přímo renesancí, a to hned v několika směrech. Kromě přístupu k hodnotné beletrii i naučné literatuře bez ideologické cenzury to byla zejména ona nová výpočetní a telekomunikační technika. Na „pécéčkách“, dostupných zanedlouho pro většinu knihoven, a softwarových systémech, dodávaných promptně zahraničními a také náhle vzniklými našimi softwarovými firmami, mohly zakládat fungující automatizované výpůjční systémy. Připojením k internetu bylo už v 90. letech možné zprostředkovávat online spojení s katalogy a bibliografickými databázemi vytvářenými u nás i v zahraničí. A k tomu navíc řada knihoven mohla svým čtenářům nabídnout vstup do nových, moderně architektonicky i „knihovnický“ řešených prostor.

Po třiceti letech svobody a demokracie lze možná situaci v našem oboru shrnout tak, že i po zhroucení v totalitě téměř zázrakem a jen u nás tak dobře fungujícího systému, omezeného ovšem jen na vědeckotechnické a ekonomické informace, mají už i humanitní a sociálně-vědní obory odpovídající přístup ke světovým informačním zdrojům. Veřejné knihovnictví získalo nejen přístup ke kvalitní domácí i zahraniční literatuře a vyspělé technice a technologii, ale také k výstavbě nových budov. Pouze málokde jsou vzhledem k absenci profesionálních rešeršérů a informačních analytiků, pracujících kdysi v soustavě VTEI, k dispozici naší výzkumné a vývojové komunitě skutečně profesionální zprostředkovatelské služby, které vřady výzkum a vývoj racionalizují a zkvalitňují...

RUDOLF VLASÁK | *Rudolf.Vlasak@ff.cuni.cz*

Do čísla přispěli

PhDr. Květa Cempírková – Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích ■ **PhDr. Jaroslav Císař** – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Melvyn Clarke, B.A.** – překladatel, bohémista ■ **PhDr. Jarmila Daňková** – Městská knihovna Jihlava ■ **Mgr. Marie Dočkalová** – Městská knihovna v Třebíči ■ **Mgr. Ivana Ferdinandová** – Městská knihovna v Praze ■ **Mgr. Jana Fialová** – Krajská knihovna Vysočiny ■ **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** – Národní knihovna ČR ■ **Hana Jirkalová** – publicistka, emeritní šéfredaktorka časopisu Čtenář ■ **Mgr. Jan Kamenický** – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ **Mgr. Blanka Konvalinková** – Krajská vědecká knihovna v Liberci ■ **PhDr. Zuzana Kopencová** – Městská knihovna v Praze ■ **Marie Poláková** – Městská knihovna Svratka ■ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ■ **PhDr. Renáta Salátová** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **PhDr. Bohdana Stoklasová** – Knihovna Akademie věd ČR ■ **PhDr. Ivana Štrossová** – Krajská knihovna Vysočiny ■ **Milan Valden** – publicista ■ **Doc. PhDr. Rudolf Vlasák** – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Nastartování Národní knihovny ČR po její depolitizaci

rozhovor s PhDr. Vojtěchem Balíkem, emeritním ředitelem NK ČR (1. část)

Foto: archiv V. Balíka

Vojtěch Balík, v letech 1977–1990 správce generálního katalogu a vedoucí jmenné katalogizace Státní knihovny ČSR (dále jen SK), se stal po sametové revoluci v letech 1990–2004 prvním apolitickým generálním ředitelem Národní knihovny ČR (dále jen NK). V první části rozhovoru analyzuje především dopad tzv. sametové revoluce na existenci a fungování NK. V. Balík pracuje v současnosti ve Filosofickém ústavu AV ČR jako editor spisů J. A. Komenského a interpret jeho díla.

V době normalizace vám z politických důvodů znemožnili, abyste si udělal kandidaturu. Jak jinak ještě svazovala normalizace činnost knihovny a ovlivňovala práci jejích zaměstnanců?

Do Klementina jsem byl přijat kupodivu bez problémů poté, co jsem v Akademii věd odmítl podepsat tzv. antichartu, o dalších politických a ideologických „škráloupech“ ani nemluvě; a takových mně podobných „případů“ tu byla – navzdory rigidně politickému kádrování shora – trpěna celá řada. A někdy dokonce i takovým byla poskytována šance k rozvoji a jakémusi pozitivnímu postupu; knihovna totiž zoufale potřebovala pracovníky, zvláště kvalifikované, protože mladých „perspektivních kádrů“ vybavených stranickou knížkou stále nebylo dost. V té souvislosti je třeba k mé výše zmíněné kandidatuře věd spravedlivě říci, že SK ji spíše podpořila, ale zamítly ji, jak se dalo čekat, příslušné vyšší politické orgány. Jinak činnost knihovny a práce jejích lidí probíhala samozřejmě pod tlakem všemožných politických a ideologických opatření a restrikcí. Tak například akvizici západní zahraniční literatury nemusel režim ani tak otevřeně brzdit, stačilo jen škrtnit přiděl deviz na nákup, jak se dalo. Ještě že tu byla stále relativně volnější možnost mezinárodní výměny publikací či přijímání darů a na „druhé straně“ chápalí a velkorysí partneři výměny, respektive dárci. Anebo systém dvou knihovních katalogů: služební, vlastně úřední (tradičně „generální“), kde podle zákona musela mít knihovna zachycen veškerý fond v úplnosti (a do něhož ovšem směli jen vyvolení a prověření), a čtenářský, v němž byla informace o fondu knihovny ideologicky řádně procezena. V poměrech SK obsahoval čtenářský katalog sotva polovinu toho, co generální. To ostatně byla po sovětském vzoru od 50. let povinná praxe všech knihoven, i když vlastně od první poloviny 70. let teoreticky žádána knihovna neměla už držet nějaký fond, jenž by splňoval kritéria zakázaného. Ten byl odevšad pečlivě vyřazen a svezon do externích skladů. Čtenář se nesměl dozvědět o tom, že existoval třeba nějaký Masaryk či historik Pekař, o spisovatelích Kunderovi či Kantůrkové a podobných ani nemluvě, ale zejména nesměl vědět, že vůbec nějaké knihy jsou zakázané. Pro vylíčení celé té záležitosti „zvláštních fondů“ – už to je pěkný termín jak z havlovského ptydepe, že? – zde není prostor, jen řeknu to, že to byla ze všech těch omezení a absurdit snad ta nejpovolenější a cynicky vzato vlastně nejzávažnější. Zasloužila by si kromě řádného historického zpracování i ztvárnění literární, jen váhám, zda by takovému dílu slušelo ladění orwellovské, či spíše švejkovské, nebo kafkovské, nebo snad dokonce v duchu Jáchyma Cimrmana.

Jaký dopad měl bezprostředně listopad 1989 a s tím související změna společensko-politických poměrů v naší zemi na fungování knihovny?

Ze všeho nejdříve, opravdu v řádu dní, se zrušila politicky motivovaná opatření a omezení, ta, která jsem právě zmínil, i další, hlavně ta personální – agenda politického kádrování zaměstnanců a podobně. Obecně řečeno, udělaly se všechny možné kroky k okamžité a všeobecné depolitizaci poměrů v instituci. Hlavním hybatelem toho všeho bylo již v pondělí 20. listopadu spontánně vzniklé společné uskupení složené z výboru aktivních zaměstnanců, pozdějšího Občanského fóra, a zástupců místní odborové organizace, jejímž jsem byl předsedou poté, co si mě už předtím v září zvolili sami zaměstnanci jakožto nestraníka, k nelibosti stranického výboru a ústředí odborů. Začali jsme formulovat požadavky vůči vedení knihovny a ministerstvu kultury a v následujících hodinách a dnech, po projednání na setkáních se všemi zaměstnanci, na příslušných místech také prosazovat. Jedním ze zásadních požadavků bylo odvolání ředitele a jmenování nového cestou nezávislého a otevřeného konkursu. A to právě nebylo tak jednoduché: tehdejší ředitel, který ještě v průběhu předchozích měsíců mně i několika dalším kolegům vyhrožoval postihy a vyhazovem z práce hlavně za podpis a šíření protestních petic, se v mžiku proměnil v demokrata a liberála, nabídl velkorysou spolupráci Občanskému fóru, demonstrativně odsoudil politické cenzurní a kádrové praktiky v knihovně a tak dále. Jeho „odcházení“ tedy bylo poněkud klopotné, někdy trapné a bizarní. Nicméně se nakonec za všeobecného konsensu ujal řízení knihovny na přechodnou dobu vědecký tajemník ředitele, což trvalo až do posledního března následujícího roku. Toto čtyřměsíční, relativně klidné intermezzo bylo příležitostí pro vnitřní diskuse o nutných změnách, nápravách a reformách, o budoucích úkolech a cílech SK... A v neposlední řadě i o novém názvu, který by vystihoval její pravé poslání i postavení mezi ostatními národními kulturními institucemi, a to i v mezinárodním kontextu.

A ve vztahu k jejímu zřizovateli, ministerstvu kultury?

V první chvíli po převratu to zvenčí působilo tak, že celý aparát na ministerstvu podlehl zmatku, nerozhodnosti, znejistění a bez stanovené koncepce a opory z vedení defenzivně ustupoval nápravným a reformním požadavkům, které na ně přšely z podřízených organizací. Ale obecněji, dalo by se leccos říci na téma ministerstvo kultury a jeho poslání a zabývat se otázkou, co byla a je v jeho pojetí kultura, která je předmětem jeho správy (tenkrát se tomu ještě říkalo „řízení“), jak si tu péči státu o kulturu představuje a jak ji realizuje. A zkoumat, zda se tento koncept, ať už je jakýkoli, nějak vyvíjí, někam směřuje, nabývá stabilnějších kontur, stanovuje konkrétní cesty a cíle. Ministerstvo po této stránce od doby přelomu, stručně řečeno, vlastně nepřestalo hledat samo sebe, s těmi konsekvencemi, že v praxi jeho rozhodování či vztah vůči zřizovaným organizacím byl vždy značně proměnlivý a nepředvídatelný. To všechno umocněno tím, že jakožto příspěvkové organizace (dříve rozpočtové, ale v tom je malý rozdíl) jsou sice formálně právními subjekty, ale de facto přímo podléhají rozhodování ministra, které je však v realu podloženo podklady a doporučením příslušných úředníků. Ti jsou ovšem subjektivně dané příspěvkové organizací, tj. jejímu řediteli, naklonění či nenaklonění, ve věci tu více, tu méně odborné kompetentní, tu lépe, tu méně kvalifikovaní. Přitom při kulturních institucích neexistují (a pokud krátce existovaly, byly jedním z ministrů zrušeny) jakékoli nezávislé odborné subjekty (např. rady), jež by ministři k danému rozhodnutí o příspěvkové organizaci mohly poskytnout doporučení podložená skutečnou odbornou a společenskou autoritou. Jak můžeme pozorovat, ten stav tak či onak trvá dodnes. Vrátime-li se k NK, ta se na jedné straně opakovaně setkala u ministerstva kultury s podporou stavebních investic, ať už jde o výstavbu nových objektů, či rekonstrukce. Jsou to akce viditelné a jejich smysl srozumitelný – péče o základnu kultury, natož týká-li se to památkových budov či kulturních předmětů, za jaké lze deklarovat rozsáhlý knihovní fond s historickými vrstvami. Na druhé straně však – pro ministerstvo zřejmě jako nevýznamné a nesrozumitelné – zůstaly zcela mimo jeho vnímání a uvažování, tudíž podporu zcela podstatné části poslání NK, jako je národní bibliografie, veškeré knihovnické agendy a služby, nemluví

o potřebě podpořit jejich moderní rozvoj na základě automatizace, o potřebě digitalizace, sdílení dat, spolupráce v síti... Pravda, po letech ministerstvo dospělo k poznání a obratu i v tomto směru, ale přesto, i potom musela NK proto, aby mohla plnit své základní statutární úkoly, soutěžit o granty! Místo závěru si neodpustím zopakovat možná už únavnou mantru: státní příspěvkové organizace v resortu kultury by měly přejít do veřejnoprávního režimu podobného tomu, v němž dnes fungují vědecké ústavy akademie věd, univerzity, Český rozhlas, Česká televize. Mimochodem, legislativní vývoj tímto směrem aktivně zablokoval právě ten shora zmíněný ministr, který zarazil i ony doporučující rady institucí.

Když jste se pak stal sám ředitelem NK, překvapilo vás něco, co bylo skryto či zameteno pod koberec, problém, který její chod a existenci podstatně ovlivňoval?

Nevzpomínám si, že by po věcné stránce na mne vykouklo něco překvapujícího, co bych opravdu nevěděl, vždyť jsem v té době měl za sebou již třináct let práce v knihovně a mé pracovní úkoly a agendy i můj vlastní zájem mě tak či onak propojovaly s řadou různých jejích dalších pracovišť... Přesto, nemilých překvapení, ba šokujících zjištění bylo na mě po skutečném převzetí odpovědnosti za instituci až příliš – ne svým obsahem, ale povahou, rozsahem a hloubkou všech těch problémů, o čemž ovšem pracovník z nižší pozice, i když relativně dobře informovaný, mohl mít předtím jen povrchní či zkrácenou představu.

Který problém jste po svém nástupu do funkce musel akutně řešit jako první?

Tak tuto otázku jsem si samozřejmě musel položit hned na prahu ředitelny: Co dříve, co potom? Co rozhodně nepočká? Jenže hned se ukázalo, že problémy si nelze podle jejich vážnosti a akutnosti seřadit od jedničky až po x, ale že se valí všechny pěkně společně a nepočkají, že jeden věcně i organizačně souvisí s druhým. Už udělat si jakýsi přehled či mapu všech problémů byl úkol pro zkušeného krizového manažera. „Zdědil“ jsem instituci, tehdy čerstvě pojmenovanou Národní knihovna, jako organizačně uspořádanou často nelogicky až podivně, v každém případě nepřehledně. Její agendy a logistické procesy neměly zřetelnou definici – a buď se překrývaly, nebo nepropojovaly, celkový chod tohoto kolosu byl leckde těžkopádný, neracionální. Spolu s chronickým podfinancováním na všech frontách a demotivací, frustrací, ba i odchody nemalé části právě kvalifikovanějšího – ale tradičně bídne placeného – personálu to pak generovalo katastrofální důsledky, přičemž už bylo značně obtížné rozplést kauzální řetězce, tj. co je příčinou a co následkem. SK byla na sklonku 80. let „slavná“ kritickým nedostatkem místa pro uložení knihovního fondu, a následkem toho silně nefunkčními výpůjčními službami: nejméně desetina z tehdejších šesti milionů knih se nacházela mimo regály, tedy vyloučena z užívání, v bednách či naštosována do vysokých sloupců. Názornou, byť jen malou ukázkou toho byla knihami napěchovaná bývalá studovna v ambitu Klementina, veřejnosti na očích.

Tohoto stavu si všimli i filmaři z USA...

Ano, posloužila jim jako „fotogenický“ a výstižný příklad alarmujícího stavu české NK pro dokument vznikající s podporou Mellonovy nadace. V Klementinu samém, jehož stavební podstata i infrastruktura všeho druhu již dávno volaly po záchranném zásahu, obnově a modernizaci, nesměl od konce 80. let do skladů, která jsou situována po celém obvodu areálu v podstřeší, přibýt z důvodu ohrožené statiky ani jeden další svazek. Větší část knihovního fondu – a hodně z toho byly právě cennější svazky – pomalu podléhala zkáze zpravidla v naprosto nevyhovujících podmínkách v chátrajících a špatně zabezpečených provizoriích a starobylých, většinou hradních či zámeckých objektech vzdálených hodiny jízdy od Prahy. V Nučicích, Housce, Postoloprtech... Ani vlastní profil a obsah knihovního fondu, abych zmínil alespoň to podstatné pro vlastní poslání knihovny, nebyl vůbec uspokojivý. Hlavně v oblasti odborné zahraniční literatury zely v důsledku politických restrikcí a finančního omezení vážné mezery. Jedním slovem: alarmující stav, kam se člověk podíval. Když jsme tehdy uspořádali pro veřejnost výstavu odhalující pravý stav SK a nazvali ji *Kolaps*, celkem jsme nijak nepřeháněli.

Jak se demokratizace a depolitizace společnosti projevovala uvnitř naší největší knihovnické instituce, bezprostředně skrytá očím veřejnosti?

Místní organizace KSČ, pokud si vzpomínám, se jaksí rozpustila sama, nebyla s ní žádná potíž. Myslím, že hlavně zásluhou jejího předsedy, který se zachoval velmi korektně. Původní organizace ROH ukončila činnost a nová odborová organizace, ovšem zásadně nepolitická, se ustavila již v oné zmíněné přechodné době. Já jsem tehdy byl také u ustavování nového Odborového svazu pracovníků knihoven. Činnost v odborech, ba i samo členství jsem pak s nástupem do funkce ředitele, tedy do postavení zaměstnavatele, pochopitelně ukončil, a měl jsem za správné, aby totéž učinili i vyšší vedoucí zaměstnanci, byť jsem je k tomu nemohl nijak nutit. A pokud jde o SKIP, hned na jeho (znovu)ustavujícím shromáždění v Městské knihovně v Praze na jaře 1990 jsem deklaroval za NK spolupráci. Ta je, myslím, dodnes intenzivní, stala se tradicí. Vráťím se ještě k depolitizaci poměrů. Představoval jsem si NK jako důsledně apolitickou instituci. Nejen v tom smyslu, že nemá být v zóně vlivu nějaké politické strany, ale i tak, že se na její půdě nemají odehrávat žádné politické aktivity, byť by šlo třeba jen o pronájem prostoru pro schůzi nějaké politické strany či hnutí, vyvěšení informací apod., což se později samozřejmě vztahovalo i na virtuální prostor knihovny, tedy webové stránky, elektronickou poštu atd. Myslím, že všichni vzali s pochopením zásadu, že politické angažmá je výhradně soukromou věcí zaměstnance knihovny a nesmí obsahově ani ideově ovlivňovat jeho práci ani ubírat z jeho pracovního času, využívat prostory či technická zařízení instituce. A konečně, primárně politické hledisko nehrálo pro mne roli při výběru nejbližších spolupracovníků ve vedení a dalších vedoucích na vyšší úrovni. Pokud šlo o držitele stranické knížky, po těch letech jsem většinu z nich znal natolik, že jsem se mohl zaměřit na jejich odbornost a zkusit se spolehnout na upřímnost jejich nasazení pro NK, totiž že to zase nebude z jejich strany jen zlá lojalita k právě vládnoucímu režimu. Dnes si možná neskromně myslím, že jsem se rozhodl prozíravě a knihovně ku prospěchu a pomohl snad i těm kolegům a kolegyním samým. Nějakých zklamání v tomto směru jsem se ovšem u některých dočkal, ale zcela výjimečně.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz
Dokončení přístě

Téma

Listopad 1989 v knihovnictví

Čtenář dříve a nyní

Tak jsem si zestručnila zadání redaktorů Čtenáře napsat o časopise před rokem 1989 a po něm, jenže to moc nejde. Hodí se to spíš pro fotky, ale lidé a jejich písemnosti, myšlení i život se nemění zlomově. Je to proces – a někdy hodně dlouhý. Pro úhel pohledu „dříve a nyní“ bychom potřebovali mnohem více času (a koho by to pak zajímalo?), nebo se na celou věc podívat úplně jinak (ale jak?). Například co tenkrát vadilo, a co naopak pomáhalo. Ale varuji, jde jen o můj pohled, váš může být úplně jiný.

Dodnes jsem přesvědčena o tom, že vykázaní politických stran (tehdy té jediné) z pracovišť mělo rychlý ozdravný účinek. Škodily, překážely a vytvářely atmosféru, která práci nijak neprospívala. V nakladatelství, kde vycházely knihy, časopisy apod., se straníci cítili zvláště důležití a hlídali vše, co vycházelo, obzvláště v době slavných výročí, a ta nastávala měsíc co měsíc. Tehdy

se slavilo kdeco. Jejich připomínky byly obvykle takové blbosti (které však mohly mít nečekané následky), že se mi k nim ani nechce vracet.

Pozoruhodné bylo, že když měl Čtenář v posledních letech kulatá výročí, probírali se kolegové uplynulými ročníky a překvapeně konstatovali, že ani v nejhorsích letech nebyl nijak špatný a vycházely v něm věci zajímavé i dnes. Mnohé z nich byly, alespoň v ukázkách, publikovány znovu. A tehdy jsem si uvědomila, že problém spočívá v tom, co ve Čtenáři té doby není, co nebylo nikdy publikováno, která jména autorů známých z předchozích let zničehonic zmizela.

Někdy na přelomu 60. a 70. let bylo tiše zlikvidováno odborné periodikum Knihovna, které vycházelo v Olomouci. Vedl je Miroslav Nádvorník, tvůrce katalogizačních pravidel, proslulý bibliograf, který neobstál v nějakých stranických prověrkách (vidá, také něco, po čem se mi nikdy nezastesklo). Oficiální vysvětlení znělo v takových případech vždy jinak, v tomto konkrétním, že snad zapomněl požádat o prodloužení registrace časopisu.

Podobně zmizela řada literárních periodik a Čtenář se začal věnovat knižní ilustraci, vycházely rozhovory se spisovateli (prověřenými) a různé jiné články s literárními náměty. Většina z nich byla zajímavá, ale všimněte si, že dnes je tam téměř nenajdete. Dnešní knihovnictví má dost vlastních témat, protože vývoj se po roce 1989 rozeběhl úplně jinou rychlostí než před ním a přináší neustále nové náměty, problémy, žhavé novinky. Rozšířil se i okruh zahraničních knihoven a knihovnických systémů, z nichž lze čerpat nové a nové zkušenosti. Dříve se mohlo hledět pouze východním směrem.

Na tomto místě si přeje jen dovolím jednu „veselou“ historku z minulosti. Před více než třiceti lety se několik papalášů z ministerstva kultury chystalo navštívit skandinávské knihovny. Uložili proto Ústřednímu vědecko-metodickému kabinetu knihovnictví (tak se opravdu jmenoval dnešní Knihovnický institut) Státní knihovny (dnes NK ČR) vytvořit čtyřstránkový tahák. V kabinetu byli pověřeni čtyři řadoví pracovníci jeho sepsáním. I rozdělili si práci tak, že každý napíše jednu stránku. Nastudovali téma, zakoupili láhev myslivce a pustili se do díla. To začínalo větou, že skandinávské knihovny patří v Evropě k nejvyspělejším. Elaborát jim byl vrácen s poznámkou, že nejvyspělejší knihovny jsou v Sovětském svazu. Opravili první větu v tom smyslu, že sovětské knihovny dali na první místo a skandinávské hned po nich. Ani to ti soudruzi nezvládli!

Tahle historka je v něčem poučná. Zahraniční knihovny navštěvovali zásadně ministerští a straničtí papaláši. Pokud potřebovali nějaké podklady, neobraceli se na jejich tvůrce nikdy s prosbou, ale jen s rozkazem. Nikdy nepoděkovali. Dnes si knihovníci své vyjížděky zařizují sami, sami se domlouvají se svými zahraničními kolegy, rozumějí tomu, co vidí a slyší, jsou zvědaví a nabyté poznatky dokážou využít ve své práci. Z toho profitují nejen knihovny, ale i Čtenář. To je z hlediska pamětníka velký výdobytek. No, a ta papalášská arogance? Ta tedy nezmizela a asi ani nezmizí docela, ale je třeba ji škrtnout, co to půjde. To však víme všichni, ne jenom pamětníci.

Měla jsem psát o Čtenáři a píšu spíš o knihovnách. Jenže o přechodu časopisu z dob bezvýhodných do nových časů jsem napsala v posledních několika letech už všechno, co jsem si pamatovala. A tak jsem se snažila srovnat prostředí, v němž časopis existoval dříve a dnes. Dnes nemusí nikam uhýbat, nemusí se starat, zda se jeho autoři líbí, nebo nelíbí nějakému tajemníkovi, a může se vyjadřovat přímo k věci. Zkrátka to prostředí, v němž působí, má na jeho obsah zásadní vliv. Na minulých časech v mém profesionálním životě neshledávám nic, k čemu bych se chtěla vracet. Nepřijímám ani argument o financích, které tehdy byly jisté. Byla to spíš almužna. Je pravda, že jak Čtenář, tak i některé knihovny zažily v devadesátých letech existenční potíže, ale peněz v knihovnictví nikdy nebyl nadbytek. Snad si ještě pamatujeme, jak vypadaly knihovny tehdy a jak vypadají dnes. Co je možná stejné, je podceňování kultury, které přetrvalo všechny zvraty a turbulence a které jsme mohli nedávno sledovat takřka v přímém přenosu. Víme, že se někteří zřizovatelé knihoven občas chovají poněkud koniášsky, ale pořád o tom lze mluvit, lze najít způsob, jak to zveřejnit, aniž by někdo např. trestal naše děti. Nebe bez mráčku nebude nikdy, a tak si važme svobody a pamatujme si, jaké možnosti nám otevřela.

HANA JIRKALOVÁ | hana.jirkalova@gmail.com

Projekt **CENTRAL** – katalogizace beletrie pro knihovny

V dubnu 2019 zahájila Městská knihovna v Praze (MKP) v rámci projektu *CENTRAL* katalogizaci beletrie pro české knihovny. Hlavním cílem projektu je nabídnout knihovnám rychlou službu, která ušetří knihovníkům čas, který mohou věnovat svým čtenářům. Projekt se realizuje s finanční podporou Ministerstva kultury ČR z dotačního programu VISK 1 a v úzké spolupráci s Národní knihovnou ČR. MKP nabízí prostřednictvím České národní bibliografie (ČNB) a Souborného katalogu ČR (SKC) úplný katalogizační záznam novinek české beletrie, které vycházejí v největších českých nakladatelstvích.

→ **Na jaře 2015 vyzvala Ústřední knihovnická rada, aby se centrální katalogizace ujala některá z velkých městských knihoven. (...) Po zvážení všech okolností jsme nakonec výzvu přijali a rozhodli jsme se své úsilí zaměřit na katalogizaci titulů beletrie.**

Sdílená katalogizace

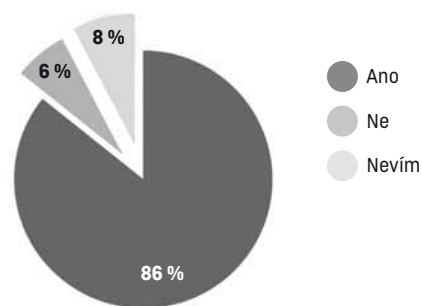
Katalogizace knih je vysoce odborná a velmi časově náročná činnost. Po přechodu na nová katalogizační pravidla musí katalogizační záznam navíc obsahovat všechny přímé autory, ilustrátory a překladatele. To představuje značný nárůst práce pro jednotlivé knihovny, které vytvářejí originální katalogizaci. Řešením je sdílená katalogizace, tj. přejímání katalogizačních záznamů z jednoho centra. Na jaře 2015 vyzvala Ústřední knihovnická rada (ÚKR), aby se centrální katalogizace ujala některá z velkých městských knihoven.

Průzkum s jednoznačným výsledkem

V rámci přípravy výročního zasedání SKC na podzim 2017 proběhlo dotazníkové šetření, zda je o službu centrální katalogizace mezi knihovnami zájem. Oslovili jsme prostřednictvím stručného dotazníku katalogizátory širokého spektra knihoven – obecní, městské, krajské i specializo-

vané knihovny. Výsledek šetření byl jednoznačný (viz graf): 86 % dotazovaných knihoven by možnost přebírání záznamů z jednoho centra přivítalo. Klíčové pro ně bylo získat kvalitní záznam bezprostředně po vydání konkrétního titulu.

Považujete možnost přebírání záznamů titulů beletrie z jednoho centra za užitečnou?

Centrální katalogizace

Rozhodnout se a přijmout výzvu ÚKR nebylo jednoduché, ale věděli jsme, že máme bohaté zkušenosti s akvizicí a zpracováním knih, kdy ročně nakupujeme více než 100 000 svazků. Máme výborné kontakty s pražskými nakladateli, vydavateli a distributory a jsme schopni velmi rychle získat signální výtisky od pražských distributorů. V neposlední řadě disponujeme týmem zkušených akvizitérů, katalogizátorů a lektorů. Po zvá-

žení všech okolností jsme nakonec výzvu přijali a rozhodli jsme se své úsilí zaměřit na katalogizaci titulů beletrie.

Jak to funguje

V zájmu zrychleného zpracování a nabídnutí katalogizačního záznamu knihovnám co nejdříve po vydání nečekáme na povinný výtisk, ale nakupujeme dva exempláře od každého titulu beletrie. Snažíme se, abychom tituly okamžitě po vydání získali od distributorů a vydavatelů. První exemplář ihned po uložení do systému putuje ke jmennému zpracování a druhý exemplář k věcnému zpracování. Vytváříme pak úplný jmenný i věcný záznam podle standardů, navíc obohacený o anotaci. Po jmenné a následně po věcné katalogizaci se záznam ihned vystaví ve speciálních setech pro stažení do ČNB a SKC. Tam už ho může využít kterákoli knihovna.

Období duben až říjen 2019

Od dubna 2019, kdy byl projekt zahájen, jsme dodali do SKC přes 2000 záznamů s úplným jmenným a věcným zpracováním. Komunikujeme s Národní knihovnou ČR a dalšími knihovnami. Vyměnili jsme si už několik desítek mailů

ve věci zpracování, z nichž téměř desetina pozitivně hodnotila celý projekt. Naším cílem je kvalitně a rychle zkatalogizovat co nejvíce titulů beletrie, které vycházejí na českém knižním trhu, a poskytnout je prostřednictvím bází ČNB nebo SKC ostatním knihovnám. Věříme, že se nám to podaří a knihovny budou s touto novou službou spokojeny.

Kde katalogizační záznam beletrie získat?

K záznamům beletrie se pracovníci knihoven dostanou obvyklou cestou – jejich stažením z ČNB nebo ze SKC. Knihovny, které nemají tyto databáze dosud nastaveny jako zdroj pro stahování záznamů přes Z39.50, najdou informace na http://aleph.nkp.cz/web/z3950_cze.htm. Záznamy z MKP poznáte podle sigly ABG001 ve formátu MARC 21 v poli 040\$a. V SKC v poli 900 také naleznete informaci o tom, ze které knihovny byl záznam převzat. Těšíme se na vaše postřehy a připomínky na adrese central@mlp.cz.

ZUZANA KOPENCOVÁ

zuzana.kopencova@mlp.cz

IVANA FERDINANDOVÁ

ivana.ferdinandova@mlp.cz

Co pro vás připravujeme...

- **Rozhovor s Barbarou Lison, ředitelkou Městské knihovny v Brémách a prezidentkou IFLA zvolenou pro období 2021–2023**
- **Sté výročí prvního knihovního zákona – Jihočeský kraj**
  - Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích v zrcadle času
  - písecká městská knihovna a knihovnický zákon 1919
  - vývoj veřejného knihovnictví ve Vyšším Brodě
  - Městská knihovna Planá nad Lužnicí
  - ohlédnutí za dávnou historií jarošovské knihovny
- **Téma – Informační gramotnost**
- **Co mohou knihovny očekávat od nové směrnice EU o autorském právu?**
- **Slovník českých knihovníků**
- **Proměna knihovnické profese: role knihovníka současnosti**
- **MK Hostivice na konferenci Knihovny současnosti 2019**
- **Knihovny v malých obcích – Obecní knihovna v Moravanech u Brna** a další materiály.

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

Pobaltí

V tomto díle našeho seriálu se vypravíme opět na sever Evropy, tentokrát ovšem ne do Skandinávie, ale do Pobaltí, a to do Lotyšska, Estonska a do Litvy. Všechny tři pobaltské státy byly od druhé světové války okupované Sovětským svazem a osamostatnily se až začátkem 90. let, kdy přispěly k jeho rozpadu. Přes první ekonomicky těžká léta nezávislosti se nakonec vypracovaly v prosperující členské státy Evropské unie. V posledních letech zde vzniklo několik moderních knihoven, zejména univerzitních a národních.

Z Česka se nejsnáze dostanete letecky do lotyšské Rigy. Odtud pak několikrát denně jezdí autobusy jak na jih do litevského Vilniusu, tak na sever do estonského Tallinnu, obě cesty trvají okolo čtyř hodin. Do Tallinnu se můžeme vypravit také z Helsinek, obě metropole spojují pravidelné linky trajektů a plavba zabere dvě hodiny.¹

Lotyšsko

Riga je nejen hlavním městem Lotyšska, ale i největším městem v Pobaltí a logicky tu sídlí **Národní knihovna Lotyšska** (viz foto na 2. s. obálky). Její nová budova byla dokončena v roce 2014 a známá je také jako Palác světla (Gaismas pils). Její osudy v leccem připomenou příběh Kaplického blobu, ovšem s happyendem. Autorem projektu byl mezinárodně uznávaný lotyšský architekt Gunārs Birkerts, který ale většinu své kariéry působil v emigraci v USA. Budova knihovny je vůbec největším kulturním projektem Lotyšska v 21. století a slouží nejen jako knihovna, ale i jako kulturní, vědecké a vzdělávací centrum metropole. Knihovna se stala výrazem národní hrdosti Lotyšů a její otevření bylo předmětem celonárodních oslav. Přitom výstavba knihovny nebyla vůbec jednoduchá, protože probíhala v době, kdy se Lotyšsko vyrovnávalo s následky těžké ekonomické krize. Ani tehdy však Lotyšští nákladnou výstavbu nezastavili, protože knihov-

Budova jako z jiné planety – Vědecké komunikační a informační centrum Vilniuské univerzity

na je investice, která se vám v budoucnu zúročí. Do projektu byly začleněny výrazné národní prvky: vzor podlahy v přízemí připomíná lotyšské výšivky, jednotlivá patra barevně odpovídají barvám bankovek (dnes už bývalé) lotyšské měny lat, zábradlí a stěny v knihovně jsou obloženy dřevem lotyšské břízy. Knihovna má několik společenských sálů a spoustu výstavních prostor, takže tu může probíhat několik různých výstav současně. Poměrně ojedinělé je dětské oddělení, které má ale hlavně metodickou funkci a spíše než na děti se zaměřuje na budoucí dětské knihovníky. V knihovně je vystavena také *Skříň lidových písní*, do níž na konci 19. století folklorista Krišjānis Barons klasifikoval více než dvě stě tisíc lidových písní, tzv. dainů, které jsou v Lotyšsku vnímány jako národní poklad, a proto

„Pestrá“ studijní místa v Akademickém centru Lotyšské univerzity

byla Baronsova skříň zapsaná i na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Palác světla je dnes jednou z dominant Rigy. Má svou vlastní zastávku MHD, takže v autobuse či tramvaji můžete slyšet hlášení *nākamā pietura Nacionālā bibliotēka*, tedy *příští stanice Národní knihovna*.

Jen nedaleko vyrůstá rozsáhlý kampus Lotyšské univerzity, jehož výstavba je v plném proudu a potrvá až do roku 2023. Postupně by se do kampusu měly přestěhovat všechny přírodovědné obory, protože většina fakult dnes sídlí v nevyhovujících historických budovách v centru Rigy. První dokončenou budovou je **Akademické centrum pro přírodní vědy Lotyšské univerzity**, otevřené v roce 2015. Knihovna umístěná v přízemí budovy je poměrně malá a nemá na první pohled jasně vymezené hranice, protože ke studiu a práci je uzpůsobená vlastně celá budova. Knihovna poskytuje studijní místa pro individuální i skupinové studium, oddych a na jednom konci plynule přechází v kavárnu. Moderně pojaté interiéry Akademického centra jsou zdobené přírodními motivy a uměleckými díly, nacházejí se v něm učebny, výzkumné laboratoře, na střeše pak meteorologická stanice i pokusné skleníky. Projektanti Akademického centra opravdu věděli, co dělají – jsou tu aplikovány snad všechny trendy z těch nejmodernějších evropských univerzitních budov a knihoven.

V roce 2015 byla dokončena také nová budova **Vědecké knihovny Technické univerzity**, stojící na okraji univerzitního kampusu na ostrově Ķīp-

sala na řece Daugavē. Knihovna je obdobou naší Národní technické knihovny a stejně jako ona slouží studentům a zároveň shromažďuje fond technické literatury. Oproti Akademickému centru je ovšem knihovna hodně konzervativní, opravdu moderní jsou tu snad jen nejnovější RFID technologie, celek působí spíše rozpačitě. Část knihovny se nachází ve starší budově a v projektu už nezbyly prostředky na jeho vybavení, takže je provizorně zařízen použitým socialistickým nábytkem ze 70. let. Dobrymi nápady jsou kuchyňka pro uživatele knihovny a nedávno otevřená terasa.

V Rize najdeme ještě **Knihovnu Lotyšské akademie věd**, která je podstatně starší a svými fondy bohatší než sama Národní knihovna. Zajímavá je zejména pro badatele. V roce 2009 byla začleněna do systému knihoven Lotyšské univerzity, čímž značně ztratila na významu a do jejího dalšího rozvoje se prakticky neinvestuje. V Rize funguje samozřejmě i **Městská knihovna**, která má vlastní ústřední knihovnu a více než 20 poboček. Zajímavostí může být to, že vzhledem k demografickému složení Rigy nakupuje jak lotyšské, tak ruské knihy; jejich poměr odráží národnostní složení jednotlivých městských čtvrtí.²

Litva

Litevskou národní knihovnu Martynase Mažvydas najdeme ve Vilniusu, kam se v 60. letech přestěhovala z Kaunasu, kde byla roku 1919 založena. Litevskou národní knihovnou byla oficiálně jmenována v roce 1989 a své jméno nese po autorovi první tištěné knihy v litevštině Martynasi Mažvydasovi. Sídlí v budově z roku 1963 postavené jako chrám vědění podle představ dekorativního socialistického realismu. V roce 2016 prošla celkovou rekonstrukcí a i dnes připomíná mohutný antický chrám, zároveň poskytuje různorodá studijní místa a nechybí ani kavárna. Interiér knihovny je prostorný a odpovídá aktuálním trendům, jen kombinace černé a šedé barvy může působit poněkud chladně. Přestože ve Vilniusu funguje i městská knihovna s osmnácti pobočkami, roli ústřední knihovny plní spíše

¹ Během naší stáže jsme navštívili pouze Rigu a Vilnius, podrobnější reportáž viz KAMENICKÝ, Jan a Petra ZABILANSKÁ. *Knihovnici v Pobaltí* [online]. Blog Knihovna, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 11. 3. 2019 (1. část), 8. 4. 2019 (2. část) [cit. 2019-08-30]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/2019/03/knihovnici-pobalti-1-cast-riga/>.

² Obě knihovny jsem měl možnost poznat během své zahraniční stáže v Rize podpořené AKVŠ, viz KAMENICKÝ, Jan. Zpráva ze zahraniční cesty – Riga, Lotyšsko, 21.–27. 9. 2014 [online]. AKVŠ, Informace ze zahraničních cest [cit. 2019-08-30]. Dostupné z: <https://akvs.cz/wp-content/archiv/pdf/zprava-kamenicky-2014.pdf>.

národní knihovna. Po nedávné rekonstrukci disponuje kinosálem i profesionálním nahrávacím studiem, kde si můžete se zapůjčenými přístroji klidně nahrát a zremixovat vlastní hudební desku. Poskytuje také sdílené kanceláře pro tzv. coworking těm, kdo si vlastní nemohou nebo nechtějí dovolit, ale přitom občas potřebují kancelář k práci či formální schůzce.

Vědecké komunikační a informační centrum (zkráceně MKIC) Vilniuské univerzity z roku 2013, stavbu jako z jiné planety, najdeme v univerzitním kampusu na okraji Vilniusu. Je částečně obklopena borovicovým lesem a cílem architektů bylo skleněnou stěnou propojit studijní místa s přírodou; výhled přímo do lesa se mění ve dne, v noci a v různých ročních dobách. V interiéru převažuje bílá barva, kterou doplňují moderní technologie, a právě interakce s přírodou má vytvářet kreativní a inspirující prostředí. V knihovně opět najdeme místa pro práci různého typu, praktické stoly s nastavitelnou výškou, u kterých lze pracovat i vestoje, kavárnu a několik učeben, které neslouží jen knihovně. Moderní technologie najdeme také ve skladu, který obsluhují roztomilé vagónky, které po síti kolejnic samy rozvázejí knihy tam, kam patří. Vilniuská univerzita má i další knihovny, většinu z nich v rozlehlém univerzitním komplexu v centru města, za vidění stojí historická čítárna Joachimase Lelevelise.

Při návštěvě Vilniusu nezapomeňte navštívit literární uličku Literatų gatvė, v níž kdysi žil a tvořil Adam Mickiewicz. Dnes je celá ozdobena uměleckými díly věnovanými litevským i světovým spisovatelům. Další pěkné, zejména univerzitní knihovny bychom našli ve studentské metropoli Kaunasu, nová ústřední městská knihovna a komunitní centrum by měly vyrůst v přístavu Klaipėda.

Estonsko

Estonské knihovny jsem zatím neměl příležitost vidět na vlastní oči, proto jen stručný přehled. V hlavním městě Tallinnu najdeme monumentální **Národní knihovnu Estonska**, jejíž stavba započala ještě v dobách Sovětského svazu, ale dokončena byla až po obnovení nezávislosti Estonska (1985–1993). Nejmodernější knihovnou v Estonsku je ovšem kampusová **Knihovna Tallinské technické univerzity** z roku 2009, která

byla jednou ze staveb nominovaných na Cenu Miese van der Rohe 2011. Tradičním kulturním centrem Estonska není Tallinn, ale stotisícové město Tartu, v němž sídlí nejvýznamnější estonská univerzita, jejíž knihovna postavená v brutalistním stylu nedávno prošla výraznou modernizací (2017–2018), a Národní muzeum, jehož nová budova (2016) stojí na místě bývalé sovětské letecké základny a najdeme v ní i muzejní knihovnu. V roce 2011 proběhla architektonická soutěž také na novou budovu pro tartuské Muzeum umění, v níž má být integrována i městská knihovna, nicméně k její realizaci zatím nedošlo. Pěknou městskou knihovnu najdeme ještě v Pärnu (2008), které bývalo v dobách Sovětského svazu populárním přímořským letoviskem. V Estonsku nezapomeňte zaskočit do Rahva Raamat, síť knihkupectví vyhlášené originálními interiéry svých obchodů; ten nejznámější najdete v obchodním centru Viru v centru Tallinnu.

Závěr

Celkově jsou knihovny v Pobaltí příjemným překvapením. Prakticky ve všech zmíněných najdeme moderní prvky, které známe ze západoevropských knihoven. Přestože všechny tři země jsou výrazně chudší než Česko a dlouhá nadvláda Sovětského svazu na ně měla daleko ničivější vliv, je znát, že o své veřejné instituce dbají. Ve srovnání s naší Národní knihovnou jsou lotyšská i litevská výrazně modernější a těší se daleko větší prestiži a podpoře, stejně tak se investuje i do výstavby nové univerzitní infrastruktury včetně knihoven. Těžko říct, jestli je to způsobeno efektivnějším čerpáním evropských peněz, anebo silnějším národním uvědoměním pobaltských národů, které je posilováno stále přítomným strachem ze sousedního Ruska. Nicméně podle stavu zdejších knihoven můžeme usuzovat, že jsou si pobaltské státy vědomy důležitosti vzdělání a národní kultury a pro jejich podporu dělají maximum.

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

Foto: Marek Bálský

Všechny zmíněné knihovny i další zajímavá místa najdete v doprovodné mapě na adrese: <https://tinyurl.com/y7qbcbk4>

Události

Noví nositelé Medaile Z. V. Tobolky v roce 2019

Cena Z. V. Tobolky se každoročně uděluje těm, kteří se svým významným počinem nebo dlouhodobou usilovnou činností na knihovnickém poli výrazně zapsali do knihovnických dějin. Toto ocenění je důležité nejen jako doklad skvělé práce oceněného, ale přijetí medaile je pro oceněné i motivací k další práci v knihovně, inspirací, dobrým podnětem. Cenu uděluje Sdružení knihoven ČR (SDRUK) a Nadace knihoven. Zakladatelem a iniciátorem tohoto ocenění je doc. Jaromír Kubíček, který byl až do roku 2009 předsedou SDRUK. Medaili vytvořil akademický sochař Michal Vitanovský.

V jubilejním roce přijetí prvního knihovního zákona z roku 1919 se sluší krátce připomenout osobnost Zdeňka Václava Tobolky. Narodil se v roce 1874 v Poděbradech, absolvoval studium historie, filozofie a bohemistiky na české univerzitě v Praze. Pracoval jako úředník pražské univerzitní knihovny, stal se prvním ředitelem Knihovny Národního shromáždění a v roce 1927 i prvním docentem knihovně na Univerzitě Karlově v Praze. Stal v roce 1919 u zrodu prvního knihovního zákona a podnítil reorganizaci vědeckých knihoven v nových podmínkách samostatného státu. Zasloužil se kromě jiného o vydání základního knihovědného díla retrospektivní české bibliografie *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* (1. díl, 1925). V roce 1919 založil Spolek československých knihovníků a v roce 1930 Českou knihovědnou společnost. Z. V. Tobolka se podílel na pořádání Mezinárodního knihovnického kongresu v Praze roku 1926 a účastnil se také založení mezinárodní knihovnické organizace IFLA roku 1927 v Edinburgu [pozn. red.: více viz KRÍČEK, Václav. Zdeněk Václav Tobolka. *Čtenář*, roč. 70, 2018, č. 2, s. 72–74].

Medaili Z. V. Tobolky v letošním roce na základě ohodnocení porotou obdrželi:

Martin Čadra, muž, který je absolventem programu Informační studia a knihovnictví na Slezské univerzitě v Opavě a v roce 2009 na

stoupil do Městské knihovny Třinec s úkolem vybudovat zde nové oddělení knihovny pro mladé a stát se jeho prvním knihovníkem. Znamenalo to začít od nuly, navrhnout prostor, pořídit fond, nastavit služby. A také to nejtěžší – získat mladé uživatele. Knihovna pro mladé (neboli MKLub) začala postupně fungovat jako komunitní knihovna, která svou celistvou koncepcí a nabídkou služeb představuje jediné takovéto oddělení v ČR. Ve spolupráci s cílovou skupinou dává mladým lidem prostor pro realizaci iniciativ a nápadů, osobní rozvoj a další vzdělávání. M. Čadra navíc dokázal svým nasazením získat i další kolegy.

JUDr. Tereza Danielisová je žena, která mnohým ulehčila život. Mnozí si vzpomínají, jak jsme loni více či méně úspěšně řešili problémy s evropskou směrnicí o osobních údajích. Nevěděli jsme, kde začít, co udělat, abychom vše dali do pořádku. A ejhle! Pomohla nám dáma, která není knihovnicí, i když v knihovně pracuje. Vystudovala Právnickou fakultu UK a v roce 2005 nastoupila do Městské knihovny v Praze, kde působí doposud. Zastupuje nejen zájmy této knihovny, ale celého českého knihovnictví. Její odborná erudice, přehled a velmi precizní a cílevědomá práce z ní činí jednu z nejlepších právniček v problematice knihovnictví v ČR a hlavně – pokud se jí na něco zeptáte, ona vám erudovaně a obratem odpoví! Podílela se na několika zásadních zákonných normách (*autorský zákon, knihovní zákon, zákon o svobodném přístupu k informacím, zákon o registru smluv*) a na příručce o *GDPR*.

Mgr. Tomáš Foltýn je mladý muž, jehož knihovnické působení je spjato s Národní knihovnou ČR v Praze (NK), kam nastoupil v roce 2007 nejprve jako projektový manažer v oddělení

digitalizace a následně se stal od února 2012 vedoucím oddělení strategického plánování digitalizace knihovnických fondů. Od roku 2013 je ředitelem Odboru správy fondů NK. Podílel se na řešení mnoha národních i mezinárodních výzkumných projektů, je odborným garantem programu VISK 7, členem ÚKR a programového výboru CASLIN, věnuje se problematice trvalého uchování dat; v poslední době se zabývá i oblastí tzv. digital humanities. Je garantem priority č. 4 *Koncepce rozvoje knihoven 2017–2020*; této problematice se věnuje komplexně a nabízí celou řadu řešení, není to pro něj jen formální úkol. Navíc je to velice skromný a přemýšlivý člověk.

RNDr. Jitka Holásková, emeritní ředitelka Vědecké knihovny v Olomouci (VKO), vystudovala na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a svou profesní dráhu začala jako programátor a analytik, v oboru IT se pohybovala po většinu života. V roce 2008 nastoupila do VKO na pozici vedoucí oddělení automatizace a poté pracovala několik let jako zástupkyně ředitelky. V roce 2010 se sama stala ředitelkou a knihovnu vedla až do června 2019. Během svého působení mnohé v knihovně zlepšila. Za jejího vedení knihovna důstojně oslavila 450 let své existence ohromnou výstavou s názvem *Chrám věd a múz*. To hlavní ale paní ředitelku čekalo až na sklonku jejího působení – stavba nového moderního depozitáře spolu s digitalizačním a restaurátorským pracovištěm včetně přestěhování 1,25 mil. svazků ze starých nevyhovujících prostor. Působila jako tajemnice Rady SDRUK, jako předsedkyně Sekce pro historické fondy každoročně organizovala konferenci historiků a aktivní byla též v Nadaci knihoven.

PhDr. Šárka Kašpárková z knihovny Kroměřížska byla oceněna za významný přínos českému knihovnictví. Podle vyjádření více porotců by si však zasloužila i nominaci za celoživotní práci. Vystudovala katedru knihovědy na FF Univerzity Komenského v Bratislavě. Působila pak jako knihovnice v Mestskej knižnici v Brati-

slavě, dále byla vedoucí technické podnikové knihovny a od roku 1991 pracuje v Knihovně Kroměřížska, ve které od roku 1997 vykonává funkci ředitelky. Významně se zasloužila o rekonstrukci prostor bývalého kina na knihovnu. Pod jejím vedením získala knihovna řadu ocenění: Knihovna roku 2005 za vzdělávací aktivity, Knihovna roku 2016 za projekt biblioterapie. Prosadila a formovala projekt *Cizojazyčná literatura v českých knihovnách*, do kterého se v současnosti zapojilo 52 knihoven. Knihovna se podílela i na realizaci evropských projektů (PULMAN, CALIMERA); laureátka pracovala také jako koordinátor ve dvou projektech: *Grundtvig* nebo *ERASMUS+* – *Cultural Heritage*. Kromě toho se aktivně zajímá o dobrovolnictví a také o vzdělávání uživatelů nad 60 let.

BLANKA KONVALINKOVÁ
| konvalinkova@kvkli.cz
Foto: Milan Říský, archiv SDRUK ČR

pokračování z 2. strany obálky **Oceněné knihovny a knihovníci**

8. 10. 2019
Knihovnamí Zlínského kraje roku 2019 se staly **Místní knihovna Borovice, Místní knihovna Ostrožská Nová Ves, Obecní knihovna Valašská Bystřice a Obecní knihovna Vlachovice**. Ocenění Knihovnik Zlínského kraje roku 2019 obdržely **Anežka Dundálková** z Obecní knihovny v Ratajích, **Marcela Schönbaumová** z Místní knihovny Strání, **Hana Malá** z Masarykovy veřejné knihovny Vsetín a **Ivana Rochlová** z Obecní knihovny v Kašavě. Na snímku oceněné knihovnice i představitelé oceněných knihoven společně se zástupci kraje a novým ředitelem krajské knihovny.

Foto: Jiří Balát

16. 10. 2019
Tituly Knihovnik Královéhradeckého kraje roku 2019 byly předány pracovníkům **Knihovny města Hradce Králové (Alice Hrbková)** a **obecních knihoven Česká Čermná (okr. Náchod; Stanislav Suchánek), Hříbojedy (okr. Trutnov; Dita Zuščíková), Milovice (okr. Jičín; Věra Jirková)** a **Stračov (okr. Hradec Králové; Marie Kabelková)**. Knihovnou roku Královéhradeckého kraje 2019 je **Obecní knihovna Nepolisy (Lucie Vejvodová)**. Představitelé oceněných knihoven na společném fotu včetně ředitelky krajské knihovny.

Foto: archiv SVK HK

Se svým blahopřáním všem oceněným se připojuje rovněž redakce časopisu Čtenář.

Od Městské veřejné knihovny Havlíčkovy ke Krajské knihovně Vysočiny

První knihovní zákon z roku 1919 znamenal pro knihovnictví v Československu velký zlom; obrovský vliv a dopad měl i na rozvoj knihoven na Vysočině. Mnoho knihoven vzniklo, mnohým již existujícím zákon pomohl v rozvoji další činnosti. To byl i případ knihovny v Havlíčkově, tehdy Německém Brodě.

Jak vše začalo

Na Štědrý den roku 1894 se akademický spolek Barák na své výborové schůzi rozhodl založit městskou veřejnou knihovnu. Tento čin vnímali jeho členové jako účinný prostředek národního uvědomění. Významným propagátorem této myšlenky byl svého času i Karel Havlíček Borovský, jehož jméno knihovna s drobnými obměnami dlouhou dobu nesla. Přes velké úsilí i nadšení členů akademického spolku nebyl nápad vytvořit veřejnou knihovnu přijímán jen pozitivně a bylo nutné překonat mnoho překážek: *Hned druhého dne totiž usnesli se akademici na pevném cíli: Zahajme akci o veřejnou lidovou knihovnu Havlíčkovu. Netušili mladí nadšenci, co překážek zatarasí jim cestu, s jakou zabeđeností se setkají a hlavně – co energie pojme tento velkolepý nápad.* (Akademický kolektiv v Německém Brodě. *Hlasy z Posázaví*, 19. 9. 1930)

Koncem roku 1896 měla knihovna 650 svazků knih, 1170 zaznamenaných výpůjček a začala řešit snad odvěký problém všech knihoven – nedostatek prostoru. Neutěšené podmínky nakonec roku 1902 vyústily v uzavření knihovny, což se setkalo s odporem veřejnosti. Kauza městské knihovny také hojně plnila stránky novin. V roce 1903 na základě mnoha stížností poskytla městská rada novou místnost, která sice nebyla v mnohém vyhovující, činnost knihovny však mohla být po více než roce obnovena. Komplikace bohužel pokračovaly i nadále, tentokrát

Foto: archiv KK Vysočiny

Dětské oddělení Okresní knihovny v Havlíčkově Brodě (1955)

kvůli nedořešeným majetkoprávním vztahům ke knižním a peněžním darům jednotlivých korporací. Nakonec byl v roce 1905 přijat návrh na založení kuratoria a knihovna se dostala pod správu města jako Městská veřejná knihovna Havlíčkova. Ve stejném roce byla také podána žádost o zřízení veřejné lidové čítárny v Německém Brodě. Řešení bylo více než jednoduché – čítárna se stala součástí služeb právě knihovny.

Pokud jde o financování veřejné městské knihovny v té době, příspěvky na její chod poskytovalo nejen město, ale i jednotlivé korporace a úřady fungující v Německém Brodě. Výše příspěvku se pohybovala okolo 20 korun.

Po přijetí zákona

Přijetí knihovnického zákona v roce 1919 mělo velmi pozitivní vliv na činnost a chod knihovny; jednak byly stanoveny základní povinnosti obcí pro financování, fungování a spravování veřejných knihoven, jednak kvalifikační předpoklady

Statistický výkaz o činnosti knihovny Havlíčkovy v Něm. Brodě.
Počet knih ke dni 31. prosince 1927.

	1. ledna 1927	Moje	Druhé	Získáno	Výřeno	Úhrnem
Zábavných	3250	85	6	—	86	3255
Naučných	926	3	9	—	4	934
Časopisů	557	44	1	—	2	600
Úhrnem	4733	132	16	—	92	4788

Knihovna byla otevřena 41 týdnů. Počet čtenářů byl 482. V týdnu bylo půjčováno čtyřikrát. Pořádá 4 hodiny. Půjčeno svazků celkem: 19 452 z toho zábavných 17 471, naučných 460, časopisů 521. Oproti roku 1926 stoupl počet vypůjčených svazků o 2 024. Návštěv vypůjčovatelů bylo 6 775, o 173 oproti loňskému roku více. Seznamy v knihovně jsou: přírůstkový, místní, autorský a přírůstkový pro čtenáře.

Zastoupeno bylo z vrstev	Osob		Z toho	
	mužů	žen	mužů	žen
Úředníků	124	53	71	
Dělníků	106	85	21	
Živnostníků	81	58	23	
Soukromníků	55	12	43	
Studentů	88	71	17	
Mládež	28			

pro práci samotného knihovníka. V souladu s tímto zákonem byla ustavena první knihovní rada a samotná knihovna získala nové prostory, které byly (právě podle pokynů knihovní rady) vybaveny a zařízeny tak, aby byly vhodné pro činnost veřejné knihovny a čítárny. Pod vedením již profesionálního knihovníka došlo k rozsáhlé reorganizaci knihovních fondů a zavedení odborné knihovnické techniky při zpracování i půjčování knihovních fondů.

Ve 30. letech se knihovna dostala do poněkud složitější situace. Prostory už opět nebyly dostačující a stejně tak ani finanční částky nedokázaly pokrýt veškeré náklady na její provoz, nákup nových knih a mzdu knihovnice. Knihovní rada tak často musela připomínat městskému úřadu jeho povinnosti, přičemž se při tom mohla opřít právě o knihovní zákon.

Roky válečné probíhaly ve znamení výrazného snížení finančních dotací. Kupovat nové knihy v českém jazyce tak bylo prakticky nemožné, mnohé také musely být z fondu vyřazeny. V roce 1941 vyšla vyhláška o zákazu půjčování knih obyvatelům židovského původu. Od roku 1944 došlo k omezení výpůjční doby, doplňování fondu bylo minimální. Přes všechny tyto stinné stránky zájem čtenářů neupadal, právě naopak.

Po druhé světové válce

Na různých neměla knihovna ustláno ani v poválečném období, nevyjasněných bylo mnoho otázek – financování chodu knihovny, personální změny, nedostatečně vybavený knihovní fond, nevhodné umístění atd. K lepšímu se celá situa-

Ze statistického výkazu Lidové knihovny Havlíčkovy za rok 1927 (Hlasy z Posázaví, 13. 1. 1928)

ce obrátila až v 70. letech. Tou dobou už platil druhý knihovní zákon a knihovna kromě městské přebrala také funkci okresní. V roce 1974 se tak Okresní knihovna v Havlíčkově Brodě přestěhovala (už poněkolkáté!) do nových prostor budovy Staré radnice (tady sídlí dodnes) a zařadila se mezi nejmodernější okresní knihovny tehdejší Československé socialistické republiky.

Devadesátá léta byla v mnoha ohledech zlomová. Největším milníkem bylo zavedení výpočetní techniky, která usnadnila, urychlila, rozšířila a zkvalitnila veškeré poskytované služby. Zprovozněn byl automatizovaný knihovnický systém LANius, čtenáři poprvé měli možnost využít počítače s přístupem na internet, později přibyla také internetová stanice se speciálním softwarem pro nevidomé.

Z okresní knihovny krajskou

Další velký okamžik v historii knihovny představoval rok 2002. Tehdy se na základě usnesení vlády ČR z roku 2001 stala z Okresní knihovny v Havlíčkově Brodě Krajskou knihovnou Vysočiny. Převzala na sebe funkci metodického střediska pro celý kraj, začala s realizací nových projektů (např. Univerzity volného času, která za stále se zvětšujícím zájmu ze strany posluchačů pokračuje dodnes), otevřela nová oddělení specializovaných služeb a m-centrum – multimediální centrum, které nabízí množství nových služeb a aktivit v rámci jednoho oddělení, zrekonstruovala dětské oddělení a oddělení pro dospělou čtenářku. Jako v minulosti již mnohokrát i v této době se knihovna začala znovu potýkat s akutním nedostatkem prostoru.

Navzdory všem překážkám a potížím Zastupitelstvo Kraje Vysočina rozhodlo v roce 2016 o uzavření smlouvy na spolufinancování stavby nové budovy knihovny s městem Havlíčkův Brod. Krátce poté započaly práce na projektu samotné výstavby. V únoru 2018 vypsala Krajská veřejná zakázka na stavbu nové budovy Krajské knihovny Vysočiny. Samotná stavba pak byla slavnostně zahájena 20. 8. 2018. V současnosti práce na stavbě pokračují, dokončeny by měly být v průběhu roku 2020. Knihovna se tak po více než 125 letech své existence snad konečně dočká vlastních prostor.

JANA FIALOVÁ | fialova@kkvysociny.cz
IVANA ŠTROSSOVÁ | strossova@kkvysociny.cz

První jihlavský český knihovník

V konkurzu na místo knihovníka České veřejné knihovny v Jihlavě v roce 1921 zvítězil Stanislav Rambousek, čerstvý absolvent filologie na tehdejší Filosofické fakultě University Karlovy v Praze a jeden z prvních absolventů ročního kurzu na Státní knihovnické škole v Praze. Rambousek pak začal budovat knihovnu téměř od základů a stala se doslova smyslem jeho života.

→ **Za osvětovými zkušenostmi S. Rambousek podnikl řadu cest do ciziny a například v roce 1929 vystoupil za Československo na kongresu v Cambridgi. Ve své práci se řídil podobnými zásadami jako brněnský Jiří Mahen.**

Stanislav
Rambousek
(1897–1937)

Foto: archiv MK Jihlava

V Jihlavě převažovalo ještě ve dvacátých letech 20. století německé obyvatelstvo, pro které byla od roku 1885 otevřena německá lidová knihovna. Od roku 1921 pak v souladu s knihovním zákonem začala v Jihlavě působit také česká knihovna. Knihovní radě nové české knihovny se podařilo dosáhnout toho, že knihovna Spolku pro zakládání knihoven, která dosud pracovala v Jihlavě pro české obyvatelstvo, byla z Besedního domu přestěhována do Divadelní ulice (tehdejší Kapucínské) a stala se Českou veřejnou knihovnou.

Stanislav Rambousek (nar. 1897 v Pardubicích) sbírky knih uspořádal, zkatologizoval a připravil k půjčování. Knihovna se však potýkala s nedostatkem finančních prostředků a její fond se rozrůstal především z darů. V roce 1922 musela být dočasně uzavřena, aby bylo možné dokončit katalogizaci a nakoupit novou literaturu. Tehdy mohl knihovník nabídnout čtenářům k půjčení 5700 svazků. Významným úspěchem bylo v roce 1924 otevření veřejné čítárny.

Vedle praktické činnosti v knihovně se Stanislav Rambousek věnoval také teoretickým a organizačním problémům knihoven. Za osvětovými zkušenostmi podnikl řadu cest do ciziny a například v roce 1929 vystoupil za Českoslo-

vensko na kongresu v Cambridgi. Ve své práci se řídil podobnými zásadami jako brněnský Jiří Mahen.

Dlouhodobá nespokojenost s vedením Spolku československých knihovníků (ustaveného v roce 1919) ze strany lidových knihoven vyústila v rozhodnutí vytvořit vlastní seskupení, které by se intenzivně zaměřilo na rozvoj malých vesnických knihoven. Podnět k založení samostatného spolku knihovníků veřejných knihoven obecních byl dán na župním sjezdu osvětových pracovníků a knihovníků župy jihlavské v roce 1926. Na ustavující valné hromadě nového Spolku veřejných obecních knihovníků v roce 1927 se stal jeho předsedou Jiří Mahen a jednatelem právě Stanislav Rambousek. Spolek vyvíjel bohatou odbornou činnost, pořádal kurzy a sjezdy a snažil se o zlepšení postavení obecních knihoven. Plně zde byly využity Rambouskovy vynikající organizační schopnosti. Mahen a Rambousek vedli spolek až do roku 1935, kdy se knihovnické spolky sloučily do Ústředního spolku československých knihovníků. Ve výboru tohoto spolku pak Rambousek rovněž působil.

Vedle hlavní knihovnické činnosti Stanislav Rambousek zakládal a organizoval řadu osvětových institucí. V rukou českého knihovníka se tak sbíhaly všechny nitky českého kulturního života v Jihlavě. Organizoval přednáškové cykly, kulturní akce pro mládež a jazykové kurzy. Působil také jako režisér a dramaturg ochotnického spolku Klicpera. Jako člen divadelní komise městské rady se staral o hostování českých divadel v Jihlavě, přičinil se o časté návštěvy předních pražských a brněnských umělců a nezapomínal ani na loutková představení pro děti.

Stanislav Rambousek byl také literárně činný. Od studentských let psal povídky, později odborné knihovnické články, kulturní zprávy a recenze. Byl redaktorem časopisu *Českomoravskou Vysočinou* a často přednášel. Cenná je jeho korespondence s Jiřím Mahenem a Antonínem

Skálou, která se zabývá důležitými problémy českého knihovnictví.

Jako jednatel Městského sboru osvětového v Jihlavě redigoval jeden z prvních osvětových časopisů *Zprávy Městského sboru osvětového v Jihlavě*, kde se pravidelně objevovaly informace o činnosti knihovny a seznamy knih městské knihovny. Po přijetí knihovního zákona v roce 1919 se podílel na řešení specifických problémů českého knihovnictví a formování knihovnických služeb. Pro svoji činnost hledal vzory doma i v zahraničí a svým konáním si získal přirozený respekt kolegů. Předčasné úmrtí na chorobu srdce v roce 1937 ukončilo jeho rozsáhlou knihovnickou, kulturní a osvětovou činnost. Patří bezpochyby k významným osobnostem historie českého knihovnictví.

JARMILA DAŇKOVÁ | reditel@knihovna-ji.cz

Městská knihovna Svratka

Městská knihovna Svratka se nachází v nejmenším městečku Kraje Vysočina. V současné době zde žije 1417 obyvatel. Za zmínku stojí uvést, že se zde narodil spisovatel Josef Věromír Pleva, autor oblíbené dětské knihy *Malý Bobeš*. Knihovnu obestírá zajímavá až dobrodružná historie, a tak si vám ji dovolím vylíčit až do současnosti.

Před založením obecní knihovny byly ve Svratce knihovny: sokolská, vzdělávací řemeslnické besedy (zal. 1884) a knihovna křesťansko-sociálního spolku. Samotná obecní knihovna vznikla až v roce 1921 na základě knihovního zákona nařízením Ministerstva školství a národní osvěty. Umístěna byla v budově radnice č. p. 7 (viz 3. s. obálky). V březnu 1946 ji přemístili do budovy kampeličky č. p. 250 (nyní pošta). V roce 1952 bychom knihovnu našli na náměstí v budově bývalé měšťanské školy č. p. 85, o pět let později v prvním poschodí hostince U Kaštanu na náměstí (viz 3. s. obálky).

Jako knihovníci působili místní učitelé Otakar Sádovský a Stanislav Starý, kterým pomáhal známý pražský nakladatel Bedřich Tuček – ten

V roce 1946 byla knihovna přemístěna do budovy kampeličky

Interiér knihovny
v hasičské zbrojnici

Umístění knihovny
v budově hasičské
zbrojnice
(1969/70–2013)

do Svratky přilákal mnoho akademických malířů a dalších známých osobností té doby (např. malíři Cína Jelínek, Josef Fiala, Jindřich Hlavín a další). V roce 1964 došlo k reorganizaci knihovny pracovníky Okresní lidové knihovny, ale všichni dosavadní knihovníci rezignovali na své funkce. Od té doby se nepůjčovalo; až v říjnu 1965 se toho ujala učitelka Jana Nováková, ale jen do konce roku 1966...

Poté se až do listopadu 1967 opět nepůjčovalo, než sem byla ustanovena profesionální knihovnice Marie Hamžová. Výpůjční doba byla určena na středu a čtvrtek. Jenže prostředí knihovny nevyhovovalo, a tak na přelomu let 1969/70 došlo k dalšímu stěhování do nových prostor budovy hasičské zbrojnice. Tam knihovna vytrvala až do roku 2013. V 80. letech se stala knihovnou střediskovou a poskytovala zápůjčky a zpracování agendy knihovního fondu i okolním obcím. Od 1. 7. 1993 bylo profesionální místo knihovníka zrušeno a výpůjční doba byla zredukována pouze na dva dny v týdnu.

Červenec 2013 je datem započítání dlouho očekávané modernizace knihovny: přestěhováním do plně vyhovujících prostor modernizovaného Multifunkčního centra U Řivnáče získává tolik potřebné podmínky pro svůj rozvoj ve všech směrech. Zároveň mě zastupitelstvo jmenovalo novou knihovnicí, a tím jsem dostala možnost na rozvoj knihovny působit. Pro čtenáře máme otevřeno tři dny v týdnu (dva dny odpoledne a v pátek vždy dopoledne), čímž jsme vyhověli

široké veřejnosti i dětem. Roku 2014 jsme získali dotaci na retrokatalogizaci. Nastává nová éra v dějinách svrateckého knihovnictví a mně nezbyvá nic jiného, než „učit se, učit se, učit se“.

Svratecká knihovna má ve svém vlastním výpůjčním fondu 9200 knih, ale nabízí i knižní tituly z výměnného fondu Knihovny Matěje Josefa Sychry ze Žďáru nad Sázavou. S příznivým ohlasek se setkala půjčováním audioknih. V současnosti máme 218 registrovaných čtenářů, v uplynulém roce 2018 jsme přivítali 2148 návštěvníků a zaznamenali 8339 výpůjček. Provozujeme i vlastní webové stránky *svratka-knihovna.webnode.cz*, kde si čtenáři mohou v online katalogu z domova pohodlně vybrat a vyhledat požadovaný knižní titul. Ve své práci se čtenáři se stále řídím výrokem Oskara Wilda: *Ten, kdo čte, žije s každou další knihou život navíc. Kdo nečte, má jen ten svůj.*

MARIE POLÁKOVÁ | info@mpolak.cz

Foto: z archivu kroniky města Svratky

První knihovní zákon – 100 let

Knihovnictví v Třebíči od roku 1885

Protokol o založení veřejné knihovny v Třebíči byl sepsán 6. 4. 1885 na valné hromadě Spolku pro zakládání knihoven. Její název zněl „Knihovna pro lid“ a byla umístěna do malé místnosti školní budovy na Hasskově ulici. Je raritou, že její činnost od roku 1885 až dodnes nebyla nikdy přerušena a knihovna překonala všechna nelehká období i společenské otřesy. Příznačné je i to, že současná Městská knihovna v Třebíči v roce 1993 zakotvila ve stejné budově, jen nemá jednu místnost, ale čtyři podlaží a zabírá i celé patro sousedící budovy městského úřadu.

Počátky knihovny

V roce 1885, kdy byla v Třebíči založena první veřejná knihovna, mělo město necelých 15 000 obyvatel. Nebyl to však první pokus. Čeští vlastenci 19. století využili každou příležitost, jak knihy – samozřejmě především české – dostat mezi obyvatelstvo. Vadilo jim přílišné poněmčování a chtěli tento stav zvrátit, takže již kolem roku 1848 zakládali různé spolky a čtenářské besedy, kde prostřednictvím četby šířili „českou věc“. Vznikla Měšťanská beseda s knihovnou, Jednota cyrilometodějská s knihovnou, Spolek katolických tovaryšů a Řemeslnická beseda – každý s knihovnou pro své členy. Již tehdy bylo vidět, že snaha padla na úrodnou půdu a že se v Třebíči hodně čte. Místní nadšenci se nakonec dohodli a vznikl Spolek pro zakládání knihoven pro lid v Třebíči a okolí. Jak již z jeho dlouhého názvu vyplývá, mysleli i na obyvatele malých obcí tehdejšího velmi chudého Třebíčska.

Počátky knihovny byly velice skromné. Nábytek byl darovaný stejně jako knihy, ale nadšení členové spolku i obyvatelé na její podporu pořádali kulturní akce. Finanční prostředky se sbíraly i v trebičských kavárnách, vinárnách a restauracích, kde byly umístěny pokladničky. Nejvíce knihovně daroval vinárník Viktor Lorenz. Ve své závěti jí odkázal tehdy významnou sumu 10 000 Kč! Postupně tak narostl počet knih i čtenářů; během tří let měla knihovna 1888 svazků a za prvních deset let evidovala 150 000 výpůjček. Z nadšen-

ců, kteří se zasloužili o existenci a fungování jedné z prvních veřejných knihoven na Moravě, se sluší připomenout radu zemského soudu a prvního předsedu a zakladatele spolku Aloise Grimmicha, prvního knihovníka učitele Františka Doležala a dlouholetého předsedu a člena spolku profesora Jana Pochopa.

Knihovnícký zákon 1919

Během své existence knihovna měnila několikrát svoje umístění, rozšiřovaly se její služby i prostory. V roce 1918 změnila svůj název na Husovu veřejnou knihovnu. Na další vývoj měl velký vliv první knihovní zákon z roku 1919, podle kterého měly obce povinnost buď zřídit nebo převzít již existující knihovnu. V roce 1927 obec převzala a do knihovny začlenila také veřejnou čítárnu, původně založenou Okresním osvětovým sborem v roce 1926.

V obcích nad 10 000 obyvatel (Třebíč jich měla tehdy asi 17 000) měla obec i povinnost vyměřit plat knihovníka v takové výši, *aby knihovnick mohl se věnovati cele jen tomuto povolání.* V praxi to znamenalo profesionalizaci knihovny. Tato podmínka byla splněna až v roce 1929, protože prý chyběly peníze. Muselo dokonce zasáhnout Ministerstvo školství a národní osvěty a pak teprve rada Husovy veřejné knihovny vypsalala na místo knihovníka konkurs. Tak se v Třebíči objevil František Křestan z Písku, absolvent Státní knihovnické školy v Praze a Masarykovy

KNIHOVNÍ ŘÁD.

- 1.) Knihovna jest přístupna každému obyvateli města Třebíče, který svým podpisem se zaručí, že bude ve všem zachovávali knihovní řád. — Za dělí školou povinné ručí rodiče nebo poručník.
- 2.) Knihy půjčují se domů jen na čtenářskou legitimaci, jež bude vydána žadatelé za poplatek 2 Kč. Právoplatný majitel legitimace ručí i za knihy, které byly na ni bez jeho vědomí půjčeny. Jest proto v jeho vlastním zájmu, když ztratí legitimaci knihovnickovi oznámí, načež mu bude vydána legitimace nová. (Duplikát).
- 3.) Na jednu legitimaci půjčuje se omezený počet knih (3—4).
- 4.) Za vypůjčené knihy platí se přiměřený poplatek.
- 5.) Vypůjčené knihy nutno vrátiti do 14 dnů. Kdo by si chtěl knihu déle ponechat, požádá o prodloužení lhůty, která se mu povolí, zaplatí-li znovu vypůjčiční poplatek z každé knihy a nehlásí-li se o knihu jiný čtenář. Knihy drahé, nenahraditelné a slovníky se domů nepůjčují.
- 6.) Kdo v ustanovené lhůtě knihy nevrátí, bude upomenut a zaplatí výlohy s upomínkou spojené, jakož i poplatek z prodlení. Kdo ani potom knihy nevrátí, bude po dalších dvou týdnech upomenut zřizovatelem obecním a pozbuje práva vypůjčovat si knihy z knihovny.
- 7.) Vypůjčitel ručí za každou vypůjčenou knihu. Za ztracenou, neb značně poškozenou knihu dá vypůjčitel náhradu v plné ceně knihy i s vazbou. Také za menší poškození (zašpinění, vpsování, přetřesení listů atd.) dá náhradu, kterou určí knihovník. Aby vypůjčené knihy chráněny byly před nepohodou, nechť vypůjčitel si přinese papírový neb jiný obal.
- 8.) Čtenář nechť si vypůjčenou knihu hned v knihovně prohlédne a každé poškození její knihovnickovi hlásí. Oznámí-li vypůjčitel, že kniha jest poškozena, ručí za poškození čtenář předešlý, který ji vrátil a poškození neoznámil.
- 9.) Není dovoleno, aby čtenář půjčoval knihy z knihovny někomu mimo svoji domácnost.
- 10.) Každá změna bytu buď vypůjčovatelem knihovnickovi hlášena.
- 11.) Vypukne-li v domácnosti čtenářově nakažlivá choroba, třeba to oznámí knihovnickovi. Vypůjčené knihy však se odevzdávají až po provedené desinfekci.
- 12.) Čtenář má právo předem si zamluviti knihu jinému půjčenou, zaplatí-li stanovený poplatek.
- 13.) V knihovně jest třeba zachovávat klid a pořádek. Kdo přes opětovně napomenutí nedbá knihovního řádu, pozbuje práva knihy si vypůjčovat.

V Třebíči, v říjnu 1928.

Knihovni rada Husovy veřejné knihovny
v Třebíči:

ANT. MATOUŠEK, ředitel, FRANT. VÁCA, učitel,
předseda, jednatel.

E. TÁBORSKÝ, učitel,
knihovník.

Členové:

J. DOKULIL, učitel.
M. ROUŤEK, ředitel měšťanské školy.
M. ROŽINOVÁ, učitelka.
AL. MUCHA, řídící učitel.
FR. POVOLNÝ, učitel.
B. SVOBODA, učitel.
V. ŠTOHANDL, jirchář.

Knihovní řád z roku 1928

školy práce. I přesto, že se podle zápisu konkursního řízení některým členům rady nelíbilo kvůli viditelně špatnému zdravotnímu stavu, nakonec mohl 15. 1. 1929 nastoupit. Hned v kritických třicátých letech se ukázalo, že tato volba nemohla být lepší: František byl nejen knihovník tělem i duší, ale na svou dobu dokázal do praxe zavést řadu experimentů, které se týkaly jak zájmů čtenářů, tak financování knihovny.

V roce 1931 totiž začal vydávat časopis *Čtenář*, předchůdce toho současného, který byl financován hlavně z inzerce větších i drobných podnikatelů a řemeslníků z Třebíče a okolí. Ani mnozí soukromí dárci nechťeli na stránkách periodika chybět, a tak knihovna mohla vzkvétat i v letech hospodářské krize. *Čtenář* vycházel s téměř měsíční periodicitou, měl čtyři strany novinového formátu i charakteru a čtenáři ho dostávali zdarma. Byl obrazem nejen čtenářského, ale i společenského a obchodního dění Třebíče první republiky a těch několik originálních výtisků v archivu knihovny nejen dýchá nostalgií, ale také vtipem a nápadem. Vydáván muselo být zastaveno za okupace v roce 1941.

Knihovna v té době vydávala i zajímavé publikace. V roce 1928 byla jejím nákladem a nákladem knihovni rady v Třebíči vydána bibliografie *Seznam knih Husovy veřejné knihovny v Třebíči*, kniha úvah o četbě *Černá na bílé* a v roce 1936 první část bibliografie *Poesie*, kterou František Křestan opatřil stručnými charakteristikami básníků a komentáři k teorii poezie. O bibliografii humoristické literatury *Smích v knize* se zmiňovaly i kulturní rubriky zahraničních novin; zařazení dvou knih italského autora Pittigrilliho vyvolaly dokonce odbornou polemiku o vhodnosti zařazování „košilatých knih“ do knihoven. Výsledky práce knihovny vůbec byly v tehdejším tisku zmiňovány velmi často.

Knihovna po roce 1945

S rostoucím počtem obyvatel držela krok i knihovna. Po roce 1945 získala dalších pět místností i nové vybavení. Křestan byl i mezi prvními, kteří zavedli volný výběr knih. S jeho organizací fondu se jezdilo seznamovat noví začínající knihovníci z našich knihovnických škol. Věnoval pozornost i získávání regionálních titulů, pořádal výstavy (Cyril Bouda). Úspěšná byla také výstava knižních značek *ex libris*, na které se podíleli Karel

Jméno žadatele	Den narození	Rodiště	Příslušnost	Připravuje veditelství	Zkouška knihovny	Rodinné poměry
Frant. Kavčík	35. r. k.	?	?	absolvent gymnasia a obchodní akademie.	Zkouška knih. nemu, ale podrobil se jí během 8 letu předtím se knihovnickými zručnostmi.	Zeman a otec 1 dítěte
Frant. Křestan	30/5. 1907 r. k.	Prach. P.	Prach.	Vysoká škola reálná v Praze, studium v Praze, studium v Praze, studium v Praze.	Knihovnickou zručnost vypracoval.	svob.
Javel Ridyj	28/4. 1903 r. k.	Chybná P.	Chybná (Kladno)	Realn. gymn. v Berouně, stud. v Praze, stud. v Praze, stud. v Praze.	Knihovnickou zručnost vypracoval.	svob.
Leoš Eusepke	11/6. 1892 r. k.	Husov. P.	Husov.	Reáln. škola v Polodí, stud. v Praze, stud. v Praze, stud. v Praze.	Knihovnickou zručnost vypracoval.	svob.
Frankl. Fregler	29/6. 1901 r. k.	Žďársko	Brno	Reáln. škola v Brně, stud. v Praze, stud. v Praze, stud. v Praze.	Knihovnickou zručnost vypracoval.	?

Ze seznamu uchazečů o místo knihovníka (1927)

Svolinský, Zdeněk Seydl, Ludmila Jiřincová, Jan Kubiček a mnoho dalších. Pořádaly se i literární besedy a večery poezie. Ve své funkci Křestan zůstal až do odchodu do důchodu v roce 1967. Bohužel, nedochovala se žádná jeho fotografie...

Další významnou osobností, která měla potenciál knihovnu udržet na nastavené úrovni, byl Vladimír Lavický, literárně a výtvarně zajímavá osobnost. V knihovně pracoval od roku 1963 a v letech 1968 až 1970 byl jejím ředitelem. Vydával sborník, publikace o literatuře, bibliografie, plakáty. Sám byl osobitým výtvarníkem a básníkem, rád v knihovně pořádal výstavy výtvarně spřízněných kolegů a často zval do Třebíče známé osobnosti literárního života. Bohužel pobyl ve funkci ředitele jen krátce; za své postoje k okupaci v srpnu 1968 byl vyhozen. Normalizační čistkou pak prošel i knižní fond.

V sedmdesátých letech se začala psát další kapitola existence knihovny – stala se knihovnou okresní. Tento stav trval do ledna 1996, kdy se v souvislosti s delimitací obcí stalo zřizovatelem znovu město Třebíč. Ke specialitě činnosti knihovny patří jedenadvacet ročníků celostátních seminářů pro zvukové knihovny, kterou pořádá ve spolupráci s Knihovnou a tiskárnou K. E. Macana v Praze a odborníky na zvukové knihy a audioknihy. Seminář se koná vždy v dubnu a tradičně je součástí kalendáře knihovnických akcí.

Během příštích let knihovnu čeká náročná rekonstrukce všech budov a provozů. Postupně se zpracovává projektová dokumentace. Nových prostor se ještě v roce 2019 dočká pobočka Borovina.

MARIE DOČKALOVÁ

mdochkalova@knihovnatr.cz

Obr.: archiv MK v Třebíči

Fakta o současné Městské knihovně Třebíči

- počet obyvatel města: 35 974 (2018); úbytek obyvatel činí přibližně 300 ročně
- počet registrovaných čtenářů: 7712, z toho děti do 15 let: 3521
- velikost knihovního fondu: 171 038 svazků + 69 989 svazků výměnného fondu
- počet akcí pro školy a veřejnost (ročně): 996
- malé komunitní projekty: průměrně osm ročně (s finanční podporou zřizovatele, Ministerstva kultury, Fondu Vysočiny, Nadace ČEZ a za aktivní spolupráce s Muzeem Vysočiny Třebíč a Státním okresním archivem Třebíč)
- počet zaměstnanců: 28, z toho 4 pro výkon regionálních funkcí
- počet knihoven obsluhovaných v rámci regionálních funkcí: 135 neprofesionálních, 10 profesionálních

Když se střed vychýlí

10. část

knihovny Kraje Vysočina

Foto: J. W. Procházka a K. Smolíková

Jezdíme přes Vysočinu každou chvíli, kodrcáme se osmdesátkou přes dálnici s číslem jedna a trneme, kdy Českomoravskou vrchovinu pokryje sníh. Ač leží ve středu republiky, je Kraj Vysočina rozpolcený – hlavní komunikací na jižní a severní polovinu, západní část se hlásí k Čechám, východní k Moravě. Možná proto se zde na nikoho zvenčí nespolehá. Výrazná města se pyšní výraznými knihovnami ve středu Evropy. Jak se tak přetahují o místo na slunci, přihodí se, že krajskou knihovnu nenajdete v krajském městě, kterým se stala Jihlava, ale v Havlíčkově Brodě...

Aby bylo jasno. Nestraníme ani jedné z knihoven. Klára má dokonce nastrčené agenty v obou konkurenčních. Tedy pracují zde knihovníci, které učila na tábořské knihovnické škole, a podle všeho ostudu nedělají. Třeba Petr Bobek už vydal svou první a určitě ne poslední knihu.

Když radnice nestáčí

S **Krajskou knihovnou Vysočiny** však už z podstaty její funkce a centrálního postavení máme přece jen častější kontakt. I díky seminářům pro knihovníky, které v rámci dalšího vzdělávání v Havlíčkově Brodě probíhají. Naposledy zde Jiří vyprávěl o fantastice a Klára souběžně vedla komornější workshop tvorby pracovních listů. Do monumentální budovy Staré radnice na náměstí už spolehlivě trefíme, a tak také víme, že stáva-

jící prostory praskají ve švech. Máme radost, že právě ve městě knihami prostoupeném se nakonec podařilo prosadit stavbu zbrusu nové knihovny. Mohli jste se na stavenišť mrknout už během tradičního Podzimního knižního veletrhu v říjnu.

V loňském školním roce dokonce knihovnice z dětského oddělení nazvaly celoroční projekt na podporu čtenářství *Zakousněte se do knihy*. Tak to Klára nemohla u slavnostního zakončení chybět!

Před Priorem, za Priorem nikdo nesmí stát

Najít vchod do **Městské knihovny Jihlava** je trochu oříšek, protože budovu bývalého jezuitského gymnázia, ve které dnes sídlí, stíní z náměstí monumentální kostel sv. Ignáce z Loyoly. Kláře

Beseda v Městské knihovně Jihlava

se dokonce podařilo tak zpanikařit, že milým knihovnicím tvrdila, že je v Jihlavě poprvé. Prozřela, až když se po besedách protáhla úzkou uličkou na historické náměstí a spatřila nezapomenutelnou budovu obchodního domu Prior, připomínající invazi nepřátelských vetřelců z vesmíru.

Polehčující okolností by snad mohlo být, že večer, když doklouzala z Prahy, byly jihlavské ulice tak namrzlé, že zabrzděné auto nezůstalo ve svahu stát a sunulo se dál. Klára se pak ráno při opouštění penzionu rozplácla na zledovatělých schodech jak dlouhá, tak široká. Místo kolien totiž prvořadě chránila notebook. Možná kdyby víc zálohovala, tolik by nejančila, že přijde o všechny rozepsané rukopisy.

Do Jihlavy nás totiž opakovaně nepřivádí jen knihovna, ale i místní muzeum s bohatými programy, aktivní redakce Českého rozhlasu nebo kolega, výborný komiksový kreslíř Petr Kopl, který zde bydlí. Taková kulturní koncentrace nemůže zůstat bez následků. Při poslední návštěvě knihovny se poslední, už poobědové besedy zúčastnily děti ze čtenářského kroužku, který v Základní škole Luka nad Jihlavou vede paní učitelka Lenka Novotná. Nevznikl nedávno na popud ministerských pobídek, ale již před mnoha lety z iniciativy této moudré ženy. A jak se vztah ke knihám buduje krůček po krůčku? Třeba tak, že když malé čtenáře besedování s paní spisovatelkou baví, pomůže paní učitelka dětem obvolat všechny rodiče, že přijedou z jihlavské knihovny až tím dalším autobusem.

Město fantazie

Do Chotěboře jezdí Jiří už mnoho let počátkem července, kdy zde probíhá Festival fantazie – největší událost fanoušků fantastiky. Co si pod takovou událostí představit? Dva týdny naplněné

besedami o literatuře, seriálech a komiksech, prokládané filmovými projekcemi, hraním deskových i počítačových her a korunované workshopy všeho druhu. Mnozí čtenáři si začátek léta bez několika dnů strávených mezi svými v Chotěboři ani nedokáží představit a míří sem i autoři, redaktori a nakladatelé. Protože právě na tomto festivalu o sobě dávají vědět adeпти spisovatelského řemesla, hledají spřízněné duše, první čtenáře i kontakty pro vstup mezi literáty.

Klub Šalamounek v Chotěboři – program převážně pro děti předškolního věku

Přestože se Jiří Festivalu fantazie zúčastnil nespočetněkrát, chotěbořskou knihovnu jsme navštívili poprvé až loni, ovšem ve velkém stylu. Tři dny jsme měli naplněné besedami, včetně odpoledního posezení s dospělými čtenáři a pedagogy a čtenářské dílny v místním klubu Šalamounek s dětmi školkového věku. Kláře se zalíbilo zejména útulné podkroví knihovny a má velkou radost, že se sem na podzim stěhuje výstava ilustrací z knih *Husité*, *Husův dům*, *Řemesla* a *Jak se staví město*.

Cesty časem

Poslední dvě zmíněné publikace vznikly na základě spolupráce s muzeem v jednom z dalších pozoruhodných měst Vysočiny, a to v Třebíči. Klára společně s ilustrátorem Honzou Smolíkem byli zapojeni do realizačního týmu, který připravil expozici *Cesty časem* – ta je pozoruhodným dětským muzeem představujícím dětem stará řemesla a místní historii. Kniha *Jak se staví město* je vlastně svého druhu průvodce městem od vzniku Třebíče po současnost, proto se sem Klára ráda vrací. Posledně návštěvu **Městské knihovny v Třebíči** kombinovala s nedalekou **Knihovnou Okříšky** a tento podzim si tuto kombinaci zopakujeme ve dvou.

Třebíčská knihovna o sobě dává vědět pravidelným organizováním semináře o zvukových knihách, a proto Jiřího potěšilo, že měl na jednom ročníku možnost prezentovat audiovydavatelství Walker & Volf. Audioknihy, zejména tituly z oblasti fantastiky, jsou pro něj koníčkem i srdcovou záležitostí, takže se o své postřehy s knihovníky rád podělil.

Nejsou Jaroměřice jako Jaroměřice

Klářina znalost hradů a zámků se odvíjí od fotografického pexesa, které v dětství doma opakovaně hráli. Proto ví, že v Jaroměřicích stojí monumentální zámek, a litovala, že ho při návštěvě jaroměřické knihovny ani nezahlédla. Jaké však bylo její překvapení, když zjistila, že tuzemské Versailles neleží u Svitav, ale na úplně jiném místě. Díky pozvání Jitky Kriegsmannové z **Městské knihovny v Jaroměřicích nad Rokytnou** jsme prohlédli! Tedy v atmosféře přicházejících Vánoc jsme si zámek (alespoň zvenčí) prohlédli. Při samotných besedách, které se konaly ve škole, jsme čtenáře motivovali ke knihám a čtení. Klára si stylově vzala na pomoc čertici Dorku, Jiří zůstal věrný fantastice.

Jazyk Jana z Nepomuka

Žďár nad Sázavou má Klára nerozlučně spojený s již zaniklým Muzeem knihy, pozoruhodnou expozicí věnovanou historii knihy, písma a knihoven. Často si na ni při psaní knihy *Pozor, v knihovně je kocour!* vzpomněla. Genius loci města pod Zelenou horou však neztrácí nic na své intenzitě. Naposledy jsme se o tom mohli přesvědčit, když jsme přijali pozvání na slavnostní zahájení Týdne čtení, který pořádá obecně prospěšná společnost Celé Česko čte dětem. Je milé, že se taková událost nekoná jen ve velkých městech. Myslíme, že z nabitého programu, do kterého jsme přispěli autorským čtením, byli malí čtenáři nadšení.

Okolo města rekordů

Pelhřimov díky důmyslnému silničnímu obchvatu většinou míjíme, o to víc si vychutnáme příležitost ho navštívit. Návštěva knihovny je vždy dobrou záminkou. Kláře utkvěla v paměti vesele vymalovaná podkrovní místnost, kde se konaly komiksově workshopy. **Městská knihovna Pelhřimov** vytvořila ideální prostor na setkávání – sa-

Momentka z jednoho z programů K. Smolíkovi v útulném prostoru Městské knihovny Pelhřimov

Beseda se čtenáři v evangelickém kostele v Horních Dubenkách o publikaci věnované husitství

mostatný a přitom na dosah regálů s knihami. Zní to jako samozřejmost, ale mnohé nové přednáškové sály knihoven působí neosobním dojmem, nejsou propojené se čtenářským tepem a vlastně v nich ani nepotkáte knížku. Když mezi regály místo vytvořit nelze, stěhuje se beseda do školy či na obecní úřad a pouto s knihovnou se může přetrhnout úplně.

Za čtenáři do kostela

Jsou však i jiná místa, kde se autor může potkat se čtenáři. Cesty po Vysočině nás zavedly i do evangelického kostela v Horních Dubenkách, půvabné klasicistní stavby z doby těsně po vydání tolerančního patentu. Pro Kláru, ač zkušenou lektorku, není jednoduché stoupnout si před publikum rozsazené v chrámových lavicích. Nakonec se však program uskutečněný v rámci setkání rodin s dětmi z celého Horáckého seniorátu stal pro nás oba nezapomenutelným zážitkem.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

| jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

Foto: archiv autorů

Knihovníci a ex libris Kraj Vysočina

Řada knihoven má své ex libris, některé knihovny mají i jejich sbírky a dokonce mnozí knihovníci mají svá vlastní. V tomto cyklu jsme se zaměřili právě na ex libris knihovníků. Sedmá část je věnována Kraji Vysočina.

František KROUPA (1890 Počátky – 1972 Praha) knihovník (ředitel Městské knihovny Tábor), muzejní pracovník (ředitel Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře)

vlevo – autor:
Karel Votlučka (1896–1963)

Lubomír VANÍČEK (1914 Telč – 1980 Dačice) zpracovatel bibliografií českého ex libris

nahoře – autor: Jaroslav Vodrážka (1894–1984)
vlevo – autor: Richard Lander (1904–1982)

KVĚTA CEMPÍRKOVÁ | cempirkova@cbvk.cz

Obr.: sbírka ex libris Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích

Ztraceni v překladu?

Viditelnost překladatelů v českých veřejných knihovnách

Dějiny překladu jsou důležitou součástí snad každé národní literatury. O české kultuře to platí dvojnásob... Překlad u nás měl vždy významné postavení, neboť plnil některé důležité funkce. (Kapitoly z dějin českého překladu. Ed. Milan Hrala).

Asi nemusím zdůrazňovat důležitost překládání a potažmo zkušených překladatelů v české knižní kultuře ve třetím tisíciletí. Také je snad zbytečné tu podotýkat, že čeští autoři vlastním jazykem oslovují zhruba jednu pětisetinu globálního obyvatelstva, zatímco ve světovém jazyce rozumí jejich knihám miliardy lidí. První lekce v mezinárodní komunikaci je však bezpochyby zřejmá: prostředek je sám o sobě sdělením, neboli statečný amatérský pokus o překládání může být bohužel horší než žádný překlad; jinými slovy anonymní překlad bratrance z druhého kolena bez kontroly školeného rodilého mluvčího nebo člověka s obdobnou jazykovou úrovní může klidně mít horší dopad na čtenářstvo než vůbec žádná komunikace. Pro překladatele beletrie a literatury faktu je značným zdrojem frustrace, když stráví stovky hodin nad knihou a někdo pak anonymně napíše chybný anglický propagační text na obálku bez jakékoliv korektury. Představte si, jak byste reagovali v knihkupectví na takovou vadnou upoutávku. A bohužel tato zkušenost není na českém knižním trhu výjimečná, jak může dosvědčit Obec překladatelů.

Podle mě ale v tomto ohledu mohou sehrát velmi důležitou a kladnou úlohu veřejné knihovny tím, že u katalogizačního či bibliografického záznamu každé knihy vždy uvedou jméno překladatele (a mimochodem – vždy mohou nechat svoje vlastní cizojazyčné texty zkontrolovat odborníkem s úrovní školeného rodilého mluvčího). Potřebné informace jsou vždy někde online k dispozici. Tímto způsobem by knihovny rozšířily informace o solidních překladatelích a bojovaly proti kultuře anonymity a druhořadosti, která je bohužel kletbou českého trhu s překladovou literaturou.

V dnešní době není problém najít na internetu či v databázi Obce překladatelů zkušeného překladatele z/do světového jazyka nebo editora pro knihovní webové prezentace apod. Odborníka lze

najít rychle např. i na seznamu překladatelů Czechlist, kde se můžete i bezplatně poradit s jazykovými experty.

V minulosti nebylo vždy tak jednoduché vyhledat zkušeného překladatele na internetu, a bohužel musíme do dnešního dne žít s důsledky. Hlavním příkladem je nesnadné vyhledávání překladatele jednotlivých knih v databázi NK. Před rokem 2016 nebyli totiž překladatelé uváděni v bázi NK tak, jak mají být uváděni díky nově přijatým mezinárodním pravidlům RDA, tj. ve vyhledávacím poli 700 katalogizačního záznamu systému ALEPH. Do té doby bylo na libovůli a znalostech katalogizátora, zda překladatele uvede ve vyhledávacím poli 700 nebo pouze v poli 245. Tam musel být uveden povinně, ale nejde o pole, podle kterého se vyhledávají autoři. Obec překladatelů ještě před přijetím nových pravidel RDA několikrát zahájila jednání s NK, kdy se snažila tuto neblahou praxi napravit, ale bez výsledku. NK se k problému stavěla zásadně odmítavě.

Jména překladatelů do vyhledávacího pole nikdo zpětně doplňovat nebude, protože katalogizátoři NK zpětné doplňování jmen překladatelů z kapacitních důvodů nejsou schopni zajistit. Ono se jméno překladatele ve starších záznamech dá vyhledat i teď, ale velmi krkolomnou cestou: pokud není jméno překladatele uvedeno ve vyhledávacím poli 700 (kdy si při vyhledávání zadáte vyhledávat podle autora, tudíž i překladatele), překladatele nenajdete. Museli byste zadat „vyhledávat ve všech polích“, ale takhle bude hledat málokdo.

My překladatelé potřebujeme úplnou viditelnost, abychom co nejefektivněji propagovali a šířili českou knižní produkci, a jsme přesvědčeni, že v tom mohou hrát důležitou úlohu i české knihovny. V dnešní době se člověk snadno cítí ztracený v globální babylonské knihovně, ale za každým rohem knižního bludiště ve skutečnosti čeká překladatel a stačí ho oslovit jménem, aby se objevil.

MELVYN CLARKE | zehrovak@gmail.com

FIALOVÁ, Lucie. Nejdéle sloužící pojiždný knihovník. *Právo* [online]. 2019, 13(220) [cit. 2019-09-27]. ISSN 1211-2119
Dostupné z: <http://pravo.novinky.cz/>.

Článek je věnovaný Pavlu Machartovi, který je nejdéle sloužícím „pojiždným knihovníkem“ Městské knihovny v Praze. Popisuje své povolání, každodenní práci, jak se za jeho působení tato činnost změnila, jací čtenáři dnes bibliobus využívají, kam bibliobus jezdí apod.

Odvolaný šéf knihovníků Richter se vrací do funkce. *Právo* [online]. 2019, 9(219) [cit. 2019-09-27]. ISSN 1211-2119
Dostupné z: <http://pravo.novinky.cz/>.

Zpráva informuje o opětovném uvedení Víta Richtera do funkce předsedy Ústřední knihovnické rady, ze které ho odvolal na konci července bývalý ministr kultury Antonín Staněk. Dále oznamuje předání ceny ministra kultury Artis Bohemiae Amicis za šíření dobrého jména české kultury doma i v zahraničí Vítu Richterovi novým ministrem kultury Lubomírem Zaorálkem. V poslední části sumarizuje nejdůležitější body jednání, se kterými knihovníci seznámili nového ministra kultury.

JANIŠ, Petr. Technická knihovna slaví deset let. *Právo* [online]. 2019, 11(207) [cit. 2019-09-27]. ISSN 1211-2119
Dostupné z: <http://pravo.novinky.cz/>.

Nová budova Národní technické knihovny byla otevřena před deseti lety, přesně 9. 9. 2009. Autor popisuje architekturu exteriérů i interiéru a seznamuje s jeho tvůrci. Dále představuje rozdíly v budování fondu této instituce a Národní knihovny ČR, a to hlavně z hlediska povinného výtisku. Popisuje i plány do budoucna, jako je například vybudování depozitáře v Písnici.

Knihovnický zákon slaví sté výročí. Radnice [online]. 2019, 7(14) [cit. 2019-09-27].

Příspěvek stručně seznamuje s prvním knihovnickým zákonem a situací tehdejších knihoven. Porovnává to se situací dnešních knihoven a platným zákonem o veřejných knihovnách 257/2001 Sb. V poslední části se zabývá konkrétními aktivitami Městské knihovny Litvínov.

ZÍDEK, Petr. Bez paměti II. *Lidové noviny* [online]. 2019, 6(187) [cit. 2019-09-27]. ISSN 0862-5921
Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/>.

Polemika na téma současné situace v Národní knihovně ČR. Porovnání se situací v roce 1989. Současnost je horší než před třiceti lety, kdy bylo z půjčování vyřazeno 500 000 knih; dnes je to 700 000. Autor dále popisuje nezáměr o tuto instituci z řad politických představitelů, dále časté střídání generálních ředitelů, revitalizaci Klementina, absenci nové budovy apod.

HAUSENBLAS Ondřej a Karolína VAVERKOVÁ. Děti se musí v knížkách macerovat. *Týdeník Echo* [online]. 2019, 54(37) [cit. 2019-09-27].

Rozhovor s Ondřejem Hausenblasem z katedry české literatury na Pedagogické fakultě UK, který se mj. zaměřuje na didaktiku literární a jazykové výchovy a pracuje na projektu *Pomáháme školám k úspěchu*. Témata rozhovoru: dětské čtenářství a jeho podpora, podpora aktivních čtenářů, doporučení na podporu čtenářství, čtenářské deníky, množství knih a jejich druhy ve školách, tzv. školní knihovničky apod.

VEJVODOVÁ, Miroslava. Místa, kde si na autobus počkáte rádi. *Veřejná správa* [online]. 2019, 30(18), 6–11. [cit. 2019-09-27]. ISSN 1213-6581

Autorka popisuje různé způsoby knihoven, jak se dostat do povědomí široké veřejnosti. Například zastávka MHD v Brně má podobu bloubo od J. Kaplického. Po celé republice se na zastávkách MHD, nádražích a jiných veřejných prostorech zřizují knihovničky, kde si lidé mohou knihu půjčit, nebo naopak přidat jinou.

SMOLÍKOVÁ Klára a Jiří LACMAN. Zakousněte se do knihy! *Rodina a škola* [online]. 2019, 16(7) [cit. 2019-09-27].

Rozhovor se spisovatelkou, scenáristkou a lektorkou Klárou Smolíkovou nad tématy: čtenářská gramotnost, nová publikace *Zakousněte se do knihy*, dětské čtenářství, podpora dětských čtenářů, role školy a rodiny. Dále se hovoří o zajímavých projektech na podporu dětského čtenářství, o spolupráci se školami a knihovnami aj.

Ministerstvo kultury – Odbor umění, literatury a knihoven vyhlašuje pro rok 2020 výzvu k podávání žádostí ve výběrovém dotačním řízení

na poskytnutí dotací provozovatelům knihoven evidovaných dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů,

a pro spolky podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jejichž hlavním účelem je knihovnická a informační činnost či jejich podpora,

pro podprogram VISK 1, VISK 3 a Knihovnu 21. století též pro zájmová sdružení právnických osob podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jejichž hlavním účelem je knihovnická a informační činnost či jejich podpora

na nekomerční projekty z oblasti knihoven.

1) Program Veřejné informační služby knihoven – VISK

VISK 1 – Koordinační centrum programu a implementace Koncepce rozvoje knihoven v ČR,

VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání knihovníků v oblasti ICT,

VISK 3 – Informační centra knihoven,

VISK 5 – RETROKON,

VISK 6 – Memoriae Mundi Series Bohemica,

VISK 7 – Kramerius,

VISK 8 – Informační zdroje:

Linie B – Zpřístupnění informačních zdrojů prostřednictvím Centrálního portálu knihoven,

VISK 9 – CASLIN a Národní autority ČR

2) Dotační řízení Knihovna 21. století – K 21

(podpora práce s národnostními menšinami a integrace cizinců, podpora všeobecné dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením, kulturní, výchovná a vzdělávací činnost)

Přihlášky a stanovené podmínky na adrese:
Ministerstvo kultury, odbor umění, literatury a knihoven
Maltézské náměstí 1, 118 11 Praha 1 – Malá Strana
<https://www.mkcr.cz/oblast-knihoven-532.html>

VISK též na: <http://visk.nkp.cz/>

Knihovna 21. století též na: <https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/knihovna-21.-stoleti-k21>

Bližší informace: Mgr. Petra Miturová, tel.: 257 085 216 (VISK 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9)
Mgr. Soňa Poláková, tel.: 257 085 357 (VISK 3, K 21)
PhDr. Vít Richter, tel.: 603 223 627 (VISK 1, 3)

!!! Uzávěrka: 10. prosince 2019 !!!

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR.

Revoluce v oblasti digitálního zdraví je obrovskou příležitostí pro všechny, kteří jsou digitálně připojeni. Polovina světové populace však není online. Lidé, kteří mají největší zdravotní potíže, nebudou pravděpodobně online ani v blízké budoucnosti. Informace o zdraví a nemocech jsou stále častěji dostupné v digitální podobě, a tak čelíme nerovnosti v této oblasti. Knihovny mohou sehrát klíčovou roli tam, kde jsou tyto informace nejvíce potřeba. Jeden z dvaceti vyhledávacích dotazů na Googlu je zaměřen na zdravotní obsah. K dispozici je více než 300 000 aplikací, které podporují samodiagnostiku, a 47 000 zdravotních aplikací je k dispozici v obchodě Apple App Store. Elektronické transakce (např. rezervace lůžek, opakovaná léčba a přístup k online osobním zdravotním záznamům) jsou ve vyspělých systémech zdravotní péče stále běžnější. Vzdálené konzultace využívající videotechnologie zlepšují přístup a pohodlí pro lidi s omezenou možností cestovat. Umělá inteligence řídí stále sofistikovanější nástroje pro kontrolu příznaků a diagnostické poradenství. Knihovny jsou v první linii boje proti nerovnosti v oblasti digitálního zdraví. Lidé bez přístupu k veřejnému internetu (stejně jako ti, kteří v 19. století neměli přístup k pitné vodě a kanalizaci) budou vystaveni riziku horšího zdravotního stavu. Rovný přístup k digitálním zdravotním informacím a službám má potenciál být jedním z velkých pokroků v oblasti veřejného zdraví v 21. století.

(*IFLA Journal – Volume 45, Number 3, October 2019, s. 187–198*)

Elektronické informační zdroje jsou důležité pro studenty, odborníky a vědce v akademickém a vědeckém prostředí. Zajímavé informace v nich najde také široká veřejnost. Je potřeba se zamyslet nad tím, proč nám nestačí jen volné z webu (chybí záruka odbornosti informací, vyhledávací nástroje neumožňují dosáhnout optimálních výsledků rešeršní strategie). Kvalitní vědecké databáze poskytují přístup k tisícům knih, článků, obrázků, grafů a základních zdrojů, obsahují vědecké a recenzované články důvěryhodných autorů, vědeckých pracovníků, expertů v dané oblasti nebo akreditovaných novinářů. Disponují výkonnými vyhledávacími nástro-

ji s funkcemi, které dokáží zúžit rešeršní požadavek tak, aby uživatel získal co nejrelevantnější výsledky. Je třeba se zabývat i tím, zda je volba databázi v portfoliu knihovny správná. Národní licence EIZ má na Slovensku již poměrně dlouhou historii – pyšní se přívlastkem národní, protože umožňuje přístup do vědeckých a odborných databází nejen akademickým, vědeckým a speciálním knihovnám, ale také knihovnám veřejným. Odborné elektronické informační zdroje se dostávají k uživatelům téměř v každém větším městě na Slovensku (v roce 2018 bylo registrovaných 104 knihoven s přístupem do národní licence EIZ). Ve veřejné zakázce EIZ pro potřeby národní licence Ministerstva kultury SR zvítězila společnost Suweco s nabídkou multioborových databází vydavatelství Gale (Academic OneFile, General OneFile, InfoTrac Custom Journals).

(*Knížnica – ročník 20, číslo 1, 2019, s. 47–49*)

Spolupráce mezi německou univerzitní knihovnou Westfälischen Wilhelms-Universität Münster a nizozemskou univerzitní knihovnou Radboud-Universitāt Nimwegen má již dlouhou tradici. Navzdory rozdílům v organizaci (financování, informační struktura, nákup, licencování) je užitečná. Převážně centralizované univerzitní knihovny v Nizozemsku úzce spolupracují v neformálním sdružení UKB, které kromě standardů (katalogizace, meziknihovní výpůjčky) zkoumá také mezinárodní perspektivy společné technické infrastruktury a nových licencí. Důležitým milníkem nizozemské knihovnické infrastruktury bylo zavedení centrálního cloudu. Výměna zkušeností mezi oběma univerzitními knihovnami začala před několika lety (rozpočtování, licencování a strategie otevřeného přístupu), témata byla dále rozšiřována, došlo na diskuse v oblasti vybavení knihoven. V rámci programu mobility zaměstnanců ERASMUS dochází již několik let k výměnám pracovníků. Mezi diskutovaná témata patří často akvizice médií, rozpočet, cloudový knihovní systém, publikování s otevřeným přístupem a správa výzkumných dat. Knihovny poskytují studentům a vědcům nejen přístup k vědeckým informacím, ale také je propojují.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 71, Nr. 6, 2019, s. 328–329*)

Před 130 lety, **7. 12. 1889**, se narodil **Gabriel Marcel** († 1973), francouzský spisovatel, dramatik a filozof (křesťanský existencialismus), autor knih *Metafyzický deník*, *Být a mít*, *Lidé proti lidskosti*, *Tajemství bytí* či *Přítomnost a nesmrtelnost*.

Před 160 lety, **8. 12. 1859**, zemřel **Thomas de Quincey** (* 1785), anglický romantický filozof, prozaik, esejista a literární kritik, autor známé *Zpovědi anglického požívače opia*.

Před 130 lety, **12. 12. 1889**, zemřel anglický básník **Robert Browning** (* 1812), přední autor viktoriánského období, manžel básničky Elizabeth Barrett Browningové.

Před 90 lety, **12. 12. 1929**, se narodil anglický dramatik **John Osborne** († 24. 12. 1994), představitel hnutí Rozhněvaných mladých mužů, autor her *Ohlédni se v hněvu*, *Komik* či *Luther*, držitel Oscara za scénář-adaptaci k filmu *Tom Jones*.

Před 60 lety, **13. 12. 1959**, zemřel **Jiří Weil** (* 1900), český spisovatel, literární kritik, novinář a překladatel, autor románů *Moskva-hranice*, *Život s hvězdou*, *Na střeše je Mendelssohn*, *Dřevěná lžice* a dalších.

Před 95 lety, **19. 12. 1924**, se narodil francouzský spisovatel **Michel Tournier** († 2016), nositel Goncourtovy ceny za román *Král duchů*, autor románů *Pátek aneb lúno Pacifiku*, *Meteory*, *Kašpar*, *Melichar*, *Baltazar* či *Eleazar aneb Pramen a keř*, povídek *Tetřev hlušec* a esejů *Chvalořečení*.

Před 100 lety, **21. 12. 1919**, se narodil český básník a překladatel **Ivan Blatný** († 1990), člen Skupiny 42, od roku 1948 žil v Anglii, od roku 1954 až do smrti byl trvale umístěn v psychiatrických léčebnách; jeho tvorba byla znovuoobjevena na konci 70. let, kdy Josef Škvorecký a Zdena Salivarová vydali v Torontu básnický výbor *Stará bydliště* a později sbírku *Pomocná škola Bixley*. Ještě před odchodem do exilu vydal Blatný sbírky *Paní Jitřenka*, *Melancholické procházky*, *Tento večer* a *Hledání přítomného času*.

Před 380 lety, **22. 12. 1639**, se narodil **Jean Racine** († 1699), vedle Molièra a Pierra Corneille jeden ze tří největších francouzských dramatiků 17. století, autor tragédií *Faidra*, *Britannicus* či *Ifigénie*.

Před 30 lety, **22. 12. 1989**, zemřel irský dramatik a prozaik **Samuel Beckett** (* 1906). Vystudoval práva a evropské jazyky. V roce 1928 odjel

učit angličtinu do Francie, poté se vrátil do Irsku a několik let cestoval po Evropě. V roce 1938 se usadil ve Francii, za druhé světové války se angažoval v protifašistickém odboji. Po válce se usadil natrvalo v Paříži. Psal francouzsky a anglicky a svá díla zpětně překládal (se značnými úpravami) z jedné jazykové verze do druhé. Psal básně i eseje (česky ve svazcích *Básně a Eseje*), ale nejslavnější jsou jeho dramata. Beckett je vedle Eugéna Ionesca hlavním představitelem absurdního divadla. Svou slavnou a po celém světě stále uváděnou hru *Čekání na Godota* napsal v roce 1949 a poprvé uvedl v roce 1953. Následovaly *Konec hry*, *Akt beze slov*, *Poslední páská*, *Šťastné dny*, *Hra*, *Dech*, *Já ne*, *Tenkrát*, *Nyní* a další mikrodramata, čím dál zhuštěnější a kratší dramatické texty, v nichž je děj omezen na minimum nebo vůbec žádný není a kdy je důraz kladen na slova a jejich význam a melodičnost, ale i na ticho. Beckett napsal i řadu prozaických textů a románů, podobně absurdních jako jsou jeho hry, jazykově vytříbených, s postavami bez příběhu, často až vyšinutých, neustále ohrožených něčím těžko postižitelným a vysvětlitelným: *Murphy*, *Tso*, *Jak to je*, *Mercier a Camier*, *Novely a texty pro nic*, *První láska* a volná trilogie *Molloy*, *Malone umírá* a *Nepojmenovatelný*. V roce 1969 se Beckett stal nositelem Nobelovy ceny za literaturu.

Před 20 lety, **23. 12. 1999**, zemřel známý český autor literatury faktu **Miroslav Ivanov** (* 1929), autor knih *Atentát na Reinharda Heydricha*, *Požár Národního divadla aneb Příliš mnoho náhod*, *Novosvětská*, *Tajemství RKZ*, *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*, *Zahrada života paní Betty (později Boženy N.)*, *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše* a mnoha dalších. Před 115 lety, **26. 12. 1904**, se narodil kubánský spisovatel **Alejo Carpentier** († 1980), jeden z prvních tvůrců tzv. magického realismu, autor románů a novel *Království z tohoto světa*, *Ztracené kroky*, *Válka s časem*, *Výbuch v katedrále*, *Náprava dle metody*, *Barokní koncert*, *Svěcení jara* či *Harfa a stín*.

Portréty archiv autora

První knihovní zákon – 100 let: Kraj Vysočina s. 404–411

← **Městská veřejná lidová knihovna Havlíčkově Brodě** sídlila před rokem 1913 v Hanusovském domě na náměstí

Foto: archiv KK Vysočiny

Pracovna Stanislava Rambouska, prvního jihlavského českého knihovníka, v čítárně české veřejné knihovny v Jihlavě v roce 1921 →

Foto: archiv MK Jihlava

← **Předchůdce dnešního Čtenáře** vydával František Křestan v letech 1931–1941 původně v Husově veřejné knihovně v Třebíči jako inzertní periodikum; odrážel nejen schopnost knihovny informovat o novinkách v knihovně, ale vyprávěl i o problémech, se kterými se při své činnosti musela potýkat

Obr.: archiv MK v Třebíči

↑ **Nedatovaný snímek** půjčovny Husovy veřejné knihovny v Třebíči; podle brad státníků na čelní stěně (E. Beneš a J. V. Stalin) pochází nejspíš někdy z let 1945–1948

Foto: archiv MK v Třebíči

První sídlo měla Městská knihovna Svratka v budově radnice (1921–1946)

Foto: z archivu kroniky města Svratky

Od roku 1957 sídlila Městská knihovna Svratka v hostinci U Kaštanu na náměstí

výstava

100 let prvního zákona o veřejných knihovnách

OZNÁMENÍ

Knihovnický institut Národní knihovny ČR pro vás připravil ke stému výročí knihovního zákona výstavu s názvem **100 let prvního zákona o veřejných knihovnách**.

Do 12. 10. 2019 jste ji už mohli shlédnout v přízemí Národní knihovny ČR. Je zamýšlená jako putovní o 11 závěsných panelech (rozměry: 70 x 100 cm). Lze si ji zapůjčit do jednotlivých knihoven.

V případě zájmu vám výstavu můžeme zaslat také ve virtuální podobě (<https://ipk.nkp.cz/vystavy/100-let-knihovniho-zakona>) či k ní poskytnout reprografická práva na zhotovení tištěné kopie ve formátu 70 x 100 cm. Pokud máte zájem, pište prosím na renata.salatova@nkp.cz.

PhDr. Renáta Salátová, autorka výstavy

